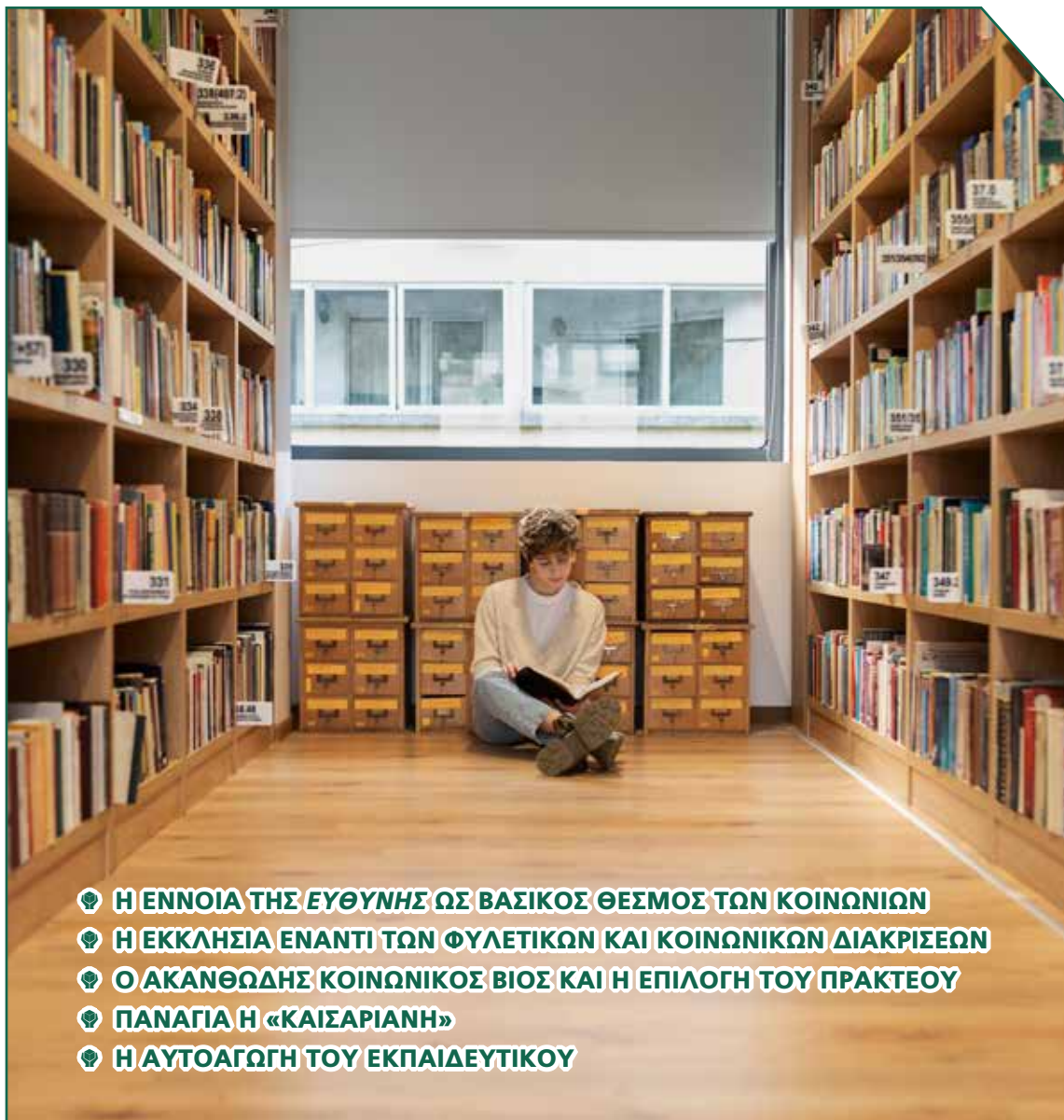

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

- ◆ **Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ**
- ◆ **Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ**
- ◆ **Ο ΑΚΑΝΘΩΔΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΕΟΥ**
- ◆ **ΠΑΝΑΓΙΑ Η «ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ»**
- ◆ **Η ΑΥΤΟΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ**

Περιεχόμενα

ΣΧΟΛΙΑ 33

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Της κ. Ευαγγελίας Τσαγκαρλή-Διαμάντη 35

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Του κ. Παύλου Παλούκα 45

Ο ΑΚΑΝΘΩΔΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΕΟΥ

Του κ. Δημ. Ν. Παπαθανασοπούλου 48

ΠΑΝΑΓΙΑ Η «ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ»

Του κ. Ανδρέα Δημάκη 51

Η ΑΥΤΟΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Από τό έργο του Friedrich Wilhelm Foerster 54

ΕΙΔΗΣΕΙΣ 57

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ 59

«Τό θρησκευτικόν συναισθημα... είναι μέρος τής προσωπικότητος, τό όποϊον έγείρεται εις τόν πυρῆνα τής ζωῆς καί κατευθύνεται πρός τό άπειρον. Άποτελεῖ τόν τομέα τής πνευματικῆς ζωῆς, ό όποϊος ἔχει τάς άνωτέρας προθέσεις καί δύναται διά τόν λόγον αὐτόν νά εισφέρῃ εις τήν προσωπικότητα χαρακτηριστικήν όλοκλήρωσιν, δίδουσάν νόημα καί εἰρήνην εις τήν τραγωδίαν καί τήν σύγχυσιν τής ζωῆς.

Ἡ θρησκευτικότης τοῦ άτομου εἶναι ἡ τολμηρά προσταγή, τήν όποϊάν τοῦτο κάμνει, διά νά συνδέσῃ ἑαυτό πρός τήν δημιουργίαν καί τόν Δημιουργόν. Εἶναι ἡ ὑψίστη αὐτοῦ προσπάθεια, διά νά διενεργή καί νά συμπληρώσῃ τήν προσωπικότητα αὐτοῦ, άνευρίσκον τήν ὑπερτάτην ἀλληλουχίαν, εις τήν όποϊαν δικαίως ἀνήκει».

Gordon Allport
(Καθ. & Κοσμήτωρ Ψυχ.
Σχολῆς Παν. Harvard),
Τό άτομον καί ἡ θρησκεία του,
έκδ. Χ.Ε.Ε.Λ.,
Ἀθήναι 1960, σελ. 195

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

ΑΓΩΓΗ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Όργανο τής Χριστιανικής Ένώσεως Έκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν
Ίδρυτής: **Γ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Έκδότης - Ίδιοκτήτης: **Χ.Ε.Ε.Λ.**

Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100,

e-mail: ellinochr.agogi@gmail.com

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί έπιμελητής έκδόσεως:

Γιάννης Μαρκόπουλος, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακος, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται από Συντακτική Έπιτροπή

Δημιουργικό - Έκτύπωσιν

«**Λυχνία Α.Ε.**», Ανδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

T. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Έτήσια συνδρομή: Έσωτερικῶ 15€, Κύπρου 20€, Έξωτερικῶ 20€ • 25\$

Ἀθήνα - Ίούνιος 2022

ΟΔΗΓΙΕΣ: Έπιστολές, συνεργασίες, επιταγές, βιβλία καί άλλα έντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο τής Χ.Ε.Ε.Λ., Καρύτση 14, 10561 Ἀθήνα.

• Τό Γραφεῖο εἶναι άνοικτό κάθε εργάσιμη ἡμέρα από 9 π.μ. ἔως 1 μ.μ.

Τεύχη τοῦ περιοδικῶ πωλοῦνται στό βιβλιοπωλεῖα τής «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ άλλες ἑπαρχιακές πόλεις, καθώς καί στό γραφεῖο τής Χ.Ε.Ε.Λ. στήν Ἀθήνα.

• Ἡ δημοσίευση τῶν άρθρων ἐγκρίνεται από τή Συντακτική Έπιτροπή. Όσοι θέλουν παρουσιάσῃ τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νά αποστέλουν δύο αντίτυπα, ἕνα γιά άπλή άγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τής Ένώσεως καί άλλο γιά τόν μέλλοντα νά κάμει τήν βιβλιοπαρουσίασιν. Ἡ Συντακτική Έπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μὴν ἐγκρίνει τή δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία άσχετα μέ τό περιεχόμενον καί τή γραμμή τοῦ περιοδικῶ. Τήν εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφεῖς τους.

ΟΙ ΚΛΑΣΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Τά τρέχοντα έπειγοντα θέματα τών δύο τελευταίων έτων, δέν μās επέτρεψαν νά τοποθετηθούμε καί σέ άλλα έξ ίσου σοβαρά θέματα, γιά τά όποια στή χώρα μας έχουμε καταναλώσει πολύ χρόνο συζήτησης. Ένα έξ αυτών, είναι τό περιεχόμενο τής συνέντευξης πού έδωσε σέ έλληνική έφημερίδα (Καθημερινή 11 Ίουλίου 2021) ό καθηγητής του Παν. του Πρίνστον κ. Ντάν -ελ Παντίλα Περάλτα καί ή θέση του γιά τίς κλασικές σπουδές, κυρίως γιά τήν εκμάθηση τών Αρχαίων Έλληνικών καί τών Λατινικών.

Τό κρίσιμο σημείο δέν είναι νά διαπιστώσει ό αναγνώστης τήν γνωστή δυσκολία γιά τήν εκμάθηση τών κλασικών γλωσσών, ή όποία δέν διαφέρει από τήν αντίστοιχη δυσκολία κάποιων συγχρόνων. Αυτό όμως πού κυρίως κατά τήν άποψη μας πρέπει νά προσεχθεί, είναι τό γεγονός πώς γιά πρώτη φορά τόσο άμεσα, συμπλέκονται οί Κλασικές Σπουδές μέ θέματα φυλετικά. Οί έννοιες λευκός-μαύρος, δουλος-έλεύθερος, αυτόχθων-μετανάστης κ.ά. δέν έχουν θέση στή συζήτηση γιά τά αρχαία ελληνικά ή τά λατινικά.

Δυσκολία στήν γνώση ή μελέτη κει-

μένων τής αρχαίας ελληνικής, έχουν καί μαθητές τών ελληνικών σχολείων καί πτυχιούχοι ελληνικών πανεπιστημίων. Καί στό σημείο αυτό, ό άνωτέρω καθηγητής, συμπεριφέρεται καί σκέφτεται ώς αυθεντικός νεοέλληνας, πού τά πάντα τά μετρά μόνο μέ τήν χρησιμότητά τους καί τήν αναγκαιότητά τους, καθώς καί μέ τόν αναγκαίο κόπο γιά τήν εκμάθησή τους.

Φυσικά, έμεις σήμερα δέν μπορούμε νά έναντιωθούμε στίς άπόψεις του, δεδομένου ότι οί υπεύθυνοι τής ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής μετά τό 1974, τόν «πρόλαβαν» καί λίγο μέ τό μονοτονικό, λίγο μέ τήν διδασκαλία τών αρχαίων μόνο από μετάφραση καί πολλά άλλα, παραιτηθήκαμε από τήν ιστορική μας ευθύνη, γιά νά μή δυσκολεύουμε τούς μαθητές καί τούς υποβάλλουμε σέ «άνούσιο» κόπο.

Τό ευτύχημα από τήν θέση ενός άμερικανού καθηγητή είναι ότι ή άποψη του κινητοποίησε πολλούς δικούς μας πανεπιστημιακούς, συγγραφείς καθώς καί σκεπτομένους ανθρώπους πού προβληματίζονται γιά τήν ιστορική μας κληρονομιά, μέ άποτέλεσμα ή όλη συζήτηση νά άφυπνίσει δυνάμεις πού μπορούν νά παρέμβουν στά τής παιδείας μας.

Ή επίκληση του μνημονευθέντος καθηγητή, στό ότι υπερτονίζεται ή «λευκή

Αγαπητοί αναγνώστες, σās ενημερώνουμε ότι:

Τό 2022, μέ τή χάρη του Θεού, θά εκδοθούν τά τεύχη: Ίανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος (642), Άπρίλιος - Μάϊος - Ίούνιος (643), Ίούλιος - Αύγουστος (644), Σεπτέμβριος - Οκτώβριος (645), Νοέμβριος - Δεκέμβριος (646).

ύπεροχή» καί ὅτι «ὑπάρχει ἕνα ἱστορικό ρατσισμού στίς κλασικές σπουδές», κατά τήν ἄποψή μας δείχνει ὅτι δέν ἔχει κατανοθεῖ πλήρως τό ἱστορικό περίγραμμα τῶν κλασικῶν σπουδῶν, οὔτε ἡ ἐποχή τους. Ἱστορικές ἀναγωγές μέ «μοντέλα» ἑρμηνείας τῆς ἐποχῆς μας, ὀδηγοῦν σέ πραγματικά ἀδιέξοδα. Τό ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν ἀδιεξόδων εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ κ. καθηγητῆ στήν ἀνωτέρω συνέντευξη.

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Ἐδῶ καί δύο περίπου χρόνια ἔχει ξεκινήσει ἡ δράση τοῦ κινήματος #meToo. Σχεδόν ταυτόχρονα συνέβησαν φόνοι γυναικῶν ἀπό ἄτομα εἴτε τοῦ στενοῦ εἴτε τοῦ εὐρύτερου περιβάλλοντος. Ἐπικράτησε ἕνας συναφῆς ὄρος «γυναικοκτονίες». Δέν θέλουμε νά μποῦμε στή συζήτηση περί τοῦ δοκίμου τοῦ ὄρου. Σέ κάποια ἄλλη στιγμή ἴσως. Αὐτό ὅμως πού πρέπει νά ἐπισημανθεῖ, εἶναι τό γεγονός τῆς θεώρησης τῆς γυναίκα ὡς ξεχωριστῆς καί αὐτοτελοῦς προσωπικότητας. Ἐκπομπές εἰδικές στά τηλεοπτικά δίκτυα, ἀφιερῶματα σέ ἐφημερίδες καί περιοδικά, ἐκτεταμένες συζητήσεις σέ εἰδησιογραφικούς ραδιοσταθμούς, ὅλα τά ἀνωτέρω σέ συνάρτηση τῆς ἀπαξίωσης τῆς γυναίκα, τῆς ἀντιμετώπισής της ἀπό τόν ἄνδρα, ἐστίαση στήν ξεχωριστή θέση τῆς γυναίκα κ.λπ.

Κάθε σκεπτόμενος ὅμως πολίτης αὐτῆς τῆς χώρας, κινδυνεύει νά πάθει νευρικό κλονισμό. Ἀπό τήν μέχρι τώρα παιδεία του (οἰκογενειακή, ἐγκύκλια ἤ καί γιά κάποιους θρησκευτική) γνῶριζε, ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε δύο φύλα, «ἄρσεν καί θῆλυ». Καί ὅτι ἡ κατά τούς παρελθόντες αἰῶνες ἀντίληψη ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι ὑποδεέστερη τοῦ ἄνδρα, καταργήθηκε ἀπό τό εὐαγγέλιο καί ἀπό τή

θέση τοῦ ἀπ. Παύλου καί ἀπό τούς πατέρες τῆς ἐκκλησίας. Μπορεῖ οἱ ἀνθρώπινες κοινωνίες νά μὴν συμπορευθῆκαν ἢ νά μὴν ἀποδέχτηκαν πλήρως τά ἀνωτέρω, ἡ διδασκαλία ὅμως ἦταν ἐκεῖ καί οἱ ἐκτροπές συνιστοῦσαν παράβαση τοῦ θεοῦ θελήματος καί τῆς πατερικῆς διδαχῆς. Κάτω ἀπό τίς συνθῆκες αὐτές λοιπόν, δέν μπορεῖ νά κατανοθεῖ ἡ ταυτόχρονη μέ τά παραπάνω προσπάθεια καί πίεση τῶν ἴδιων μέσων (στήν μεγάλη πλειοψηφία) νά καθιερωθεῖ ἕνας τύπος ἀφυλου ὄντος, τό ὅποιο δέν θά μπορεῖ νά χαρακτηρίζεται «ἄρσεν» ἢ «θῆλυ» ἀλλά ὡς μὴ ἔχον φύλο. Προβάλλονται καί διαφημίζονται δράσεις κινήματων πού δέν θέλουν νά ἀναγράφεται πουθενά τό φύλο τους, ἀλλά νά ἐπικρατήσῃ ὁ ὄρος «ἄτομο», πράγμα πού ὅπως διαβάζουμε χωρῆς νά μποροῦμε καί νά τό ἐλέγξουμε, ἐπέτυχαν. Αὐτό πού γίνεται κατανοπτό ἀπό τό μνημονευθέν κίνημα, εἶναι ὅτι θέλει νά τονισθεῖ ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ φύλου. Εἶναι προσπάθεια, μέσω τῆς ἀναγνωριζόμενης ταυτότητας φύλου, νά προστατευθεῖ στά εὐπαθῆ σημεῖα τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς τό «θῆλυ» καί νά τυγχάνει τοῦ ἀπολύτου σεβασμοῦ κάθε πτυχῆς τῆς προσωπικότητάς της, τῆς ἐνιαίας καί ἀδιαίρετης. Προσπάθεια ἀπόλυτα σεβαστή καί ἀγῶνας δίκαιος. Θά θέλαμε ὅμως, αὐτές οἱ προσπάθειες, νά ὑπενθυμίζουν ὅτι τό φύλο, δέν εἶναι κάποιο λάθος τῆς φύσης, πού μπορεῖ νά συνυπάρχει μέ τό «ἄφυλον». Οἱ ἀνθρώπινες κοινωνίες μπορεῖ νά μὴν ἐπέτυχαν πάντοτε τήν ἀπόδοση τοῦ ὀφειλόμενου σεβασμοῦ, ἀλλά οὐδέποτε κατενοήθη ὁ ἄνθρωπος ὡς «ἄφυλον» ὄν. Οἱ ἴδιες κοινωνίες πέρασαν ἀπό περιόδους μπηριαρχίας καί πατριαρχίας, ἀλλά τό ἐνοποιοῦν στοιχεῖο συμπεριληπτικά ἦταν ὁ «ἄνθρωπος». Ἄνθρωπος ὡς ἄρσεν καί θῆλυ. Χῶρος γιά ἀπεμπόληση τοῦ χαρακτηρισμοῦ φύλου δέν ὑπῆρξε ποτέ, καί δέν μπορεῖ νά υπάρξει.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Της κ. **Ευαγγελίας Τσαγκαρλή-Διαμάντη**, Θεολόγου
διδ. Θεολογίας, Μτ Φιλολογίας

1. Είσαγωγή

Ἡ **Εὐθύνη** ἀφορᾷ ὅλες τίς ἡλικίες. Οἱ ἐνήλικοι, ὅμως, ὑποχρεοῦνται καί ἀπό τό νόμο τῆς πολιτείας νά εἶναι ὑπεύθυνοι ἄνθρωποι, ὥστε νά στηρίζουν τά μέλη τῆς οἰκογένειάς τους καί τήν κοινωνία. Γι' αὐτό, ὡς γνωστόν, γιά τίς παρανομίες τῶν ἀνήλικων παιδιῶν, τιμωροῦνται ἀπό τά δικαστήρια καί οἱ γονεῖς τους ἢ οἱ κηδεμόνες. Στό παρόν ἄρθρο δέ μένουμε μόνο στά καθήκοντα πού εἶναι λογικό νά ἀναλαμβάνουν οἱ ἄνθρωποι καί ἀπό τά ἔνστικτά τους. Μελετοῦμε τό θέμα ὀλόπλευρα καί μέ βάση τήν **ὀρθόδοξη χριστιανική παράδοση, διότι ἡ εὐθύνη ἔχει σχέση μέ τήν πνευματική μας καλλιέργεια καί ἀνάπτυξη.**

Προκειμένου νά κατανοήσουμε τήν ἀκριβή ἔννοια τοῦ ὅρου ΕΥΘΥΝΗ ἀναφέρουμε τόν ὀρισμό τῆς λέξεως. Σύμφωνα μέ ἔγκριτα λεξικά, ὁ ὅρος ΕΥΘΥΝΗ σημαίνει τήν ὑποχρέωση πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος νά πραγματοποιεῖ τά καθήκοντά του καί νά δίνει λόγο γι' αὐτά. Ἔτσι ἔχουμε τήν ἐπαγγελματική εὐθύνη, τήν πολιτική, ἠθική, κοινωνική, νομική εὐθύνη κ.λπ. Καί γίνεται λόγος γιά αἴσθημα εὐθύνης, ὑπευθυνότητα τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει τήν εὐθύνη γιά κάτι πού ἔχει συμβεῖ. Ἡ προέλευση τῆς λέξης εἶναι ἀπό τό ρῆμα εὐθύνην, πού σημαί-

νει ἰσιώνω¹. Θυμόμαστε καί τόν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου περὶ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζει τόν δρόμο τοῦ Κυρίου καί φωνάζει στήν ἔρημο: *ἐτοιμάσατε τήν ὁδόν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ (... κάμετε ἴσιους τοὺς δρόμους του)* (Μάρκ. α', 3).

Ἡ ἀνάληψη τῶν εὐθυνῶν μας, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζεται ὡς ὑγιής συμπεριφορά ἀπό τήν Ἐκκλησία καί τήν κοινωνία, ἀποτελεῖ τήν βασική προσέγγιση τοῦ θέματός μας.

2. Ἡ βίωση τῆς εὐθύνης ἀπό τοὺς ἀνθρώπους διαχρονικά

Ἡ ἔννοια τῆς εὐθύνης ἀποτελοῦσε βασικό θεσμό καί τῆς ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Γιά τήν κατανόηση τοῦ ὅρου **εὐθύνη**, ἀναφέρουμε τό μῦθο τοῦ Ὁρέστη, γιά τόν ὁποῖον ἔχουν γράψει σπουδαῖοι συγγραφεῖς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὅπως ὁ Αἰσχύλος, ὁ Εὐριπίδης κ.λπ. Τό μῦθο αὐτόν χρησιμοποιεῖ καί σύγχρονος συγγραφέας, προκειμένου νά ἀναδείξει τήν ἀξία τῆς **εὐθύνης** στήν προσωπική καί πνευματική μας ζωή.

1. Γεωργίου Μπαμπινιώτη, *Λεξικό τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας*, Ἀθήνα: ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, Ε.Π.Ε., 2008, σελ.688.

Ὡς γνωστόν, γιά τήν κατανόηση ἀληθειῶν τῆς πίστεως, πάντοτε ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποίησε εἰκόνες, κείμενα, σύμβολα τοῦ ἀρχαίου κόσμου καί ἄλλα πολιτιστικά στοιχεῖα τοῦ ἀπό τίς *θύραθεν ἐπιστήμες*. Ἀλλά πάντοτε προσάρμοζε τά δεδομένα μέ τούς δικούς της στόχους. Τό ἴδιο συνεχίζει ἡ Ἐκκλησία καί σήμερα, προκειμένου νά κατανοοῦμε ὄψεις τῶν διδασκαλιῶν της. Ὑπενθυμίζεται, ὅτι ἀπό τόν χριστιανικό κόσμο πολεμᾶται ὁ παγανισμός, ἡ ἀρχαιολατρία², τά θρησκευτικά στοιχεῖα, δηλαδή, τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πού ἔχουν μείνει μέχρι σήμερα.

Ὁ ἐπηρεασμός καί τῶν ὀρθοδόξων, ἐν μέρει ἤ ἐν συνόλῳ, δέν παραμένει, πλέον, στό χῶρο τῆς φαντασίας.

Ἀναφέρουμε, γιά τό θέμα, ἀπό ἀρχαία τραγωδία τοῦ Εὐριπίδη, τήν περίπτωση τοῦ Ὁρέστη, γιοῦ τοῦ γνωστοῦ ἀπό τόν Τρωϊκό πόλεμο, βασιλιᾶ Ἀγαμέμνονα καί τῆς Κλυταιμνήστρας. Τόν Ἀγαμέμνονα σκότωσε ἡ σύζυγός του μέ τή συνεργία κάποιου μέ τό ὄνομα Αἴγισθος. Κατά τό ἔθιμο, ἔπρεπε νά τιμωρηθεῖ ὁ δράστης, ἀπό στενό συγγενή. Αὐτός, στήν προκειμένη περίπτωση, ἦταν ὁ γιός. Ὁ Ὁρέστης λοιπόν, μετά τό φόνο τῆς μητέρας του καί τήν ἐκδίκηση πού πῆρε, δικάζεται ἀπό τούς Θεούς, ἐνῶ οἱ ἐρινύες, οἱ τύψεις δηλαδή, γιά τή δολοφονία τῆς μητέρας, τόν περικυκλώνουν. Νά σημειωθεῖ, ὅτι ἡ τιμή καί ὁ σεβασμός πρὸς τή μητέρα ὑπῆρχε ἔντονα καί στόν ἀρχαῖο κόσμο. Γι' αὐτό θεωρεῖται τραγωδία ἡ ὑπόθεση τοῦ Ὁρέστη, ὁ ὁποῖος ἀναγκάστηκε, ἀπό τό ἔθιμο τῆς ἐποχῆς, νά ἐκδικηθεῖ γιά τό

θάνατο τοῦ πατέρα του καί νά σκοτώσει τή μητέρα του.

Στό δικαστήριο τῶν θεῶν, λέει ὁ μῦθος, βρέθηκε συνήγορος, ἀπρόβλεπτα, ὁ θεός Ἀπόλλων καί θέλησε νά πείσει τό δικαστήριο ὅτι ὁ Ὁρέστης δέν φέρει εὐθύνη. Ἡ δίκη ἔκλεινε πρὸς τήν ἀθώωσή του, ὅταν ὁ Ὁρέστης ἀναλαμβάνοντας ἀκέραιη τήν εὐθύνη ἐξέπληξε ὄλους. Ὁμολόγησε ὅτι δέν δικαιολογεῖται ἀπό τό ἔθιμο καί δέν πρόκειται νά δεχθεῖ τήν ἀθώωσή του. Στήν ἐπιμονή τοῦ Ἀπόλλωνα νά τόν ἀθώώσει, ὁ Ὁρέστης εἶπε: Δέν σκότωσα ὁ Ἀπόλλων ἀλλά ἐγώ σκότωσα τή μητέρα μου. Αὐτή ἡ καθαρότητα στό λόγο σήμανε καί τό τέλος τοῦ μαρτυρίου του, ἀπό τίς φοβερές ἐρινύες.

Μετά τήν ἐξέλιξη αὐτή, ὁ Ὁρέστης δέχθηκε τήν ἐπίσκεψη κάποιων ἄλλων πλασμάτων. Ἐφυγαν οἱ ἐρινύες, πού τόν βασάνιζαν, καί ἐγκαταστάθηκαν μέσα του οἱ εὐμενίδες. Ἡ ἀνάληψη τῆς εὐθύνης καί ἡ ὁμολογία τοῦ λάθους καί τοῦ ἐγκλήματος, ἀπάλλαξαν οὐσιαστικά τόν Ὁρέστη ἀπό τό ἄμάρτημά του καί τά βάσανα.

Ἀντίστοιχα, στήν ὀρθόδοξη κοινωνία μας, μέ τό μυστήριο τῆς Ἐξομολόγησης, ἀπαλλάσσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀπό κάθε ἐσωτερική βλάβη, ὅταν αὐτή εἶναι εἰλικρινής καί ὅταν, χωρίς περιστροφές, ἀναλαμβάνουμε τήν εὐθύνη ἀκέραιη, ὅσο κι ἂν μᾶς στοιχίσει.

Γίνεται κατανοητό, πόσο μεγάλη σημασία ἔχει, γιά τήν ψυχική μας ἰσορροπία καί τήν πνευματική μας ἀγωνιστική πορεία, τό νά ἀναλαμβάνουμε τήν εὐθύνη γιά τίς πράξεις μας. Καί αὐτό νά ἀποτελεῖ καί τό κίνητρο γιά τήν συμμετοχή μας στήν ἐξομολόγηση. Συμβαίνει, μερικές φορές, νά ἐξομολογεῖται κάποιος καί νά δικαιολογεῖ τόν ἑαυτό του, ἀναθέτοντας σέ ἄλλους τίς εὐθύνες τῶν ἁμαρτωλῶν πράξεών του. Στήν προκειμένη περίπτωση, ὁ ἐξομολογούμενος δέν ἀπαλλάσσεται ἀπό τό φορτίο πού τόν βαραίνει. Ἀπό μιά τέτοια στάση πού ὀνομάζεται **ἀπόθνηση**, ἀρχίζουν τά προβλήματα στόν ἄνθρωπο, πού οἱ γιαιτροί καί οἱ ψυχολόγοι

2. Π. Γεωργίου Μεταλλνοῦ, *Ἑλληνισμός καί Ὀρθοδοξία*, Ἀθήνα: Παρουσία, 1999, σελ. 53.

χαρακτηρίζουν ως νευρώσεις³. Οί νευρώσεις, προκαλούν τό άγχος καί τόν φόβο, πού δέν έξαλείφονται μέ κανένα φάρμακο, άν ό άνθρωπος δέ βρεί τό λάθος του καί δέν τό έξομολογηθεί. Κατά τήν πίστη μας, άλλα καί τή σύγχρονη έπιστήμη, ό άνθρωπος άσθενεί ψυχικά, λόγω τών άμαρτιών⁴ πού δέν όμολογεί, άλλα άσθενεί καί σωματικά. Ό άνθρωπος, έτσι, χάνει τήν πνευματική του έλευθερία. Καί **άληθινά έλεύθερος είναι εκείνος πού αγωνίζεται νά καθάρει τή συνείδησή του μέ γενναία άπόφαση καί αναλαμβάνοντας τήν εϋθύνη πού του άναλογεί**. Αυτό όμως, άπαιτεί έργασία πνευματική πού ό σύγχρονος άνθρωπος συνήθως άποφεύγει⁵.

Τό νά αναλαμβάνουμε τίς εϋθύνες μας, είναι ή ουσία τής πίστης μας. Αυτό γίνεται κατανοητό άπό Όρθοδόξους καί μή. Γι' αυτό, σύγχρονος Άμερικανός συγγραφέας προτείνει τό έξής έντυπωσιακό: Νά σμιλευθεί ένα άγαλμα, πού νά ονομάζεται **τής Εϋθύνης**, στή Δυτική άκτή τής Άμερικής, ως αντίσταθμισμα στό γνωστό άγαλμα τής Έλευθερίας τής Ανατολικής Άμερικανικής άκτής. Γιατί άναμφίβολα, κανείς δέν μπορεί νά διαχωρίσει τήν **Έλευθερία** άπό τήν **Εϋθύνη**. Αυτές οί δύο άρετές, είναι καί ιδιότητες πού όφείλει νά έχει κάθε πολίτης, προκειμένου νά είναι πρόσωπο, δηλαδή μία μοναδική καί άνεπανάληπτη ύπαρξη⁶.

3. Άρχιμανδρίτου Συμεών Κραγιόπουλου, *Ψυχολογικά προβλήματα καί πνευματική ζωή* - Άπό τό πάθημα του Άδάμ στή λύτρωση, Θεσσαλονίκη: 1967, σελ. 75-78.

4. Η έννοια τής άμαρτίας περιλαμβάνει βασικά τήν όκνηρία, πού δέν είναι μόνο ή σωματική άδράνεια, άλλα κυρίως ή πνευματική, συναισθηματική καί ψυχική άδράνεια. Η έννοια τής άμαρτίας περιλαμβάνει καί τίς τάσεις μας γιά ναρκισσισμό, φόβο καί ύπερπφάνεια (Scott Peck, *Πέρα άπό τό δρόμο τόν λιγότερο ταξιδεμένο* - Η πνευματική ανάπτυξη σε μία εποχή άγχους, μτφρ. Σοφία Άνδρεοπούλου, Άθήνα: Κέδρος, 1998, σελ. 199).

5. Ιωάννη Κορναράκη, *Ψυχολογία καί πνευματική ζωή*, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη, 1980, σελ. 50-51.

6. Scott Peck, *Ό δρόμος ό λιγότερο ταξιδεμένος*, μτφρ. Στέλιος Ζαχαρόπουλος, Άθήνα: Κέδρος, 1988, σελ. 274-275.

3. Σέ τί είμαστε υπεύθυνοι σύμφωνα μέ τήν παράδοσή μας

Άναγνωρίζοντας τό δικαίωμα τής **έλευθερίας** στόν άνθρωπο, καί τήν **εϋθύνη** του παράλληλα, άναλογιζόμαστε καί τίς παραμέτρους τους. Σέ τί όμως, είμαστε υπεύθυνοι; Ποιός μās βεβαιώνει, γιά τίς ύποχρεώσεις μας καί ποιός μπορεί νά μās κατευθύνει, ώστε νά είμαστε ήσυχoi μέ τή συνείδησή μας ότι πορευόμαστε σωστά; Είναι έρωτήματα ύπαρξιακά, στά όποια ό άνθρωπος όφείλει νά δίνει άπαντήσεις. Σέ μās, άπάντηση ειλικρινή καί εϋθεία προσφέρει ή Άγία Γραφή. Στό βιβλίο τής Γενέσεως⁷ ιδιαίτερα, γίνεται λόγος γιά τά κριτήρια, άπ' όπου προέρχονται καί οί εϋθύνες του ανθρώπου, οί όποίες εκφράζονται ως **σχέσεις**. Οί **τρεις** αυτές σχέσεις είναι:

1. Η **σχέση** του ανθρώπου μέ τό Θεό.
2. Η **σχέση** του ανθρώπου μέ τό συνάνθρωπό του καί
3. Η **σχέση** του ανθρώπου μέ τό φυσικό περιβάλλον.

3.1. Η σχέση του ανθρώπου μέ τό Θεό

Η πρώτη αυτή σχέση, περιγράφεται στό δεύτερο Κεφάλαιο τής Γενέσεως, όπου αναφέρεται: «Ό Θεός έπλασε τόν άνθρωπο άπό τό κώμα τής γής καί φύσηξε μέσα του πνοή ζωής. Έτσι έγινε ό άνθρωπος ζωντανό όν...».

Διαβάζοντας προσεκτικά τό κείμενο, διαπιστώνουμε ότι ενώ γιά τήν ύπόλοιπη δημιουργία χρησιμοποιεί τήν έκφραση «είπε ό Θεός νά γίνουν»... εκείνα κι εκείνα... καί έγιναν. Για τή δημιουργία του ανθρώπου, στό τέλος τής έκτης ήμέρας, αναφέρει: «είπε ό Θεός **ας δημιουργήσουμε τόν άνθρω-**

7. Γεν. 3, 1-24.

πο...». Έτσι γίνονται φανερές **δύο αλήθειες**: Η **μία** αλήθεια είναι ότι κατά τη δημιουργία του ανθρώπου συμμετέχει ο Τριαδικός Θεός. Καί είναι εμφανής ή αλήθεια αυτή στο κείμενο της Γενέσεως. Άς **δημιουργήσουμε** λέει ο Θεός, άς δημιουργήσουμε τον άνθρωπο – πληθυντικός άριθμός. Ο Θεός είναι ένας αλλά τρισυπόστατος. Ο Πατήρ, ο Υίος και τό Άγιον Πνεύμα. Μ' αυτή τήν επίκληση του Τριαδικού Θεού άρχίζει και τό Σύνταγμα τής Ελλάδος.

Τό νά διδάσκεις αξίες σημαίνει ότι ύποδηλώνεις πώς τά πράγματα έχουν σημασία.

Η **μία αλήθεια**, λοιπόν, είναι ή δημιουργία των ανθρώπων από τά χέρια του Τριαδικού Θεού. Η **άλλη αλήθεια** είναι, ότι δημιουργήθηκε ό άνθρωπος **κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν του Θεού**. Ο Θεός έδειξε κατά τη δημιουργία μας ιδιαίτερη φροντίδα και μένει σέ μās νά στοχαζόμαστε τήν σημαντικότητα μας. Γράφει χαρακτηριστικά ό Άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος⁸: «Απ' όλα τα δημιουργήματα μόνον ό άνθρωπος προσεύχεται στό Θεό. Πήρε θεϊές αποκαλύψεις και αυτό πάλι μόνος αυτός. Γι' αυτόν ή γή, γι' αυτόν ό ούρανός, γι' αυτόν ό ήλιος και τά άστρα. Γι' αυτόν ή μέρα και ή νύχτα. Άλλά γιατί πρέπει νά αναφέρω πολλά; Άλλωστε δέν είναι δυνατό νά τά εξετάσουμε όλα άκριβώς. Γι' αυτόν ό μονογενής Υίός του Θεού έχει γίνει άνθρωπος και σταυρώθηκε και θάφτηκε. Και τά θαύματα εκείνα μετά τήν Άνάσταση, πού προκαλούν έκπληξη και φόβο, γιά τόν άνθρωπο έχουν γίνει».

Ζώντας μεταξύ ανθρώπων πού έχουν έπηρεαστεί από τό σύγχρονο κλίμα και τίς νεοεποχίτικες τακτικές, ό έπηρεασμός και των όρθοδόξων, έν μέρει ή έν συνόλω, δέν παραμένει, πλέον, στό χώρο τής φαντασίας.

Η **βασική εϋθύνη** μας είναι νά γινόμαστε όχι άπλώς καλοί άνθρωποι, αλλά μέλη τής Έκκλησίας του Χριστού και μέλη τής Βασιλείας του. Δηλαδή, καλούμαστε οί άνθρωποι νά ζούμε τήν παρουσία του Θεού σέ όλες τίς έκδηλώσεις τής ζωής μας. Όσες μās είναι ευχάριστες, αλλά και κείνες πού προκαλούν προσωρινά πόνο. Γι' αυτό και ή προτροπή του Άποστόλου Παύλου είναι: «έν παντί ευχαρισείτε»⁹.

Αυτή ή συνεχής ευχαριστία του Τριαδικού Θεού, άποτελεί τή βασική άρχή **τής σχέσης μας μέ τόν Θεό**. Όμως, μέσα στην άγωνιστική πορεία τους, οί Χριστιανοί βρέθηκαν πολλές φορές έγκλωβισμένοι στά στενά όρια τής λογικής τους και πέρασαν δύσκολα, αλλά και βλασφήμισαν και άπέρριψαν τήν αλήθεια τής πίστης του Χριστού. Πολλοί όδηγήθηκαν σέ αιρέσεις φοβερές, πού τάραξαν τήν Έκκλησία και βασάνισαν τήν όρθόδοξη συνείδηση. Γι' αυτό, ή συνεχής μελέτη του λόγου του Θεού είναι προτροπή τής Έκκλησίας, πού μās προφυλάσσει από συμφορές. Ο λόγος του ήγαπημένου μαθητή είναι επίκαιρος: «Γνώσεσθε τήν αλήθειαν και ή αλήθεια έλευθερώσει ύμās»¹⁰. Αξίζει νά θυμόμαστε, ότι κατά τήν ήμέρα τής Κρίσης, ό Χριστός θά μās αναγνωρίσει από τήν **όρθή όμολογία**. Άποτελεί πιστοποιητικό ή καλή όμολογία, πού βέβαια θά έχει έπικυρωθεί από τήν άγάπη, τήν έλεημοσύνη, τή φιλανθρωπία. Γι' αυτό, ό Κύριος λέγει σέ όλους μας: «Ού πās ό λέγων μοι Κύριε Κύριε, εισελεύσεται εις τήν βασιλείαν των ούρανών, άλλ' ό ποιών τό θέλημα του Πατρός μου»¹¹. Αυτή ή αλήθεια, ή όμολογία τής πίστης, άποτελεί **δέσμη εϋθυνών**, γιατί **όμολογώ** σημαίνει άγαπώ τό Θεό και τόν γνωρίζω όχι μόνο μέ τό νοϋ. Έτσι αναλαμβάνουμε τήν Εϋθύνη πού ανέλαβε και ή Θεοτόκος, νά φέρει στόν κόσμο τό Χριστό. Κι έμεϊς, πού φιλοδοξούμε νά

8. Ίωάννης ό Χρυσόστομος, P.G. 55, 220-221.

9. Α' Θεσσ. 5, 18

10. Ίω. 8, 32.

11. Ματθ. 7, 21.

όμοιάσουμε στη Μητέρα του Κυρίου, **αυτή** τήν εϋθύνη καλούμαστε νά ἀναλάβουμε. Νά ζήσουμε τό Χριστό καί νά Τόν φέρουμε στόν κόσμο, μ' ἕναν τόκο πνευματικό. Μ' ἕναν τόκο πού θά γεμίσει μέ ἐλπίδα καί χαρά τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, πού ζεῖ καί ἀναπνέει συνεχῶς τήν ἀπαισιοδοξία. **Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος πού διδάσκειται ἡ ὀρθόδοξη πίστη στά σχολεῖα.** Καθώς καί οἱ ἀξίες συνδέονται μέ τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως μας, ἡ διδασκαλία τους γίνεται μέ βάση τίς ἴδιες ἀρχές. Διότι, μέ τό νά μή διδάσκουμε τήν πνευματικότητα στά παιδιά, διδάσκουμε τόν ὕλισμό καί στέλνουμε τό λάθος μήνυμα ὅτι οἱ ἀξίες δέν εἶναι σημαντικές. Ὅμως τό νά διδάσκεις ἀξίες σημαίνει ὅτι ὑποδηλώνεις πῶς τά πράγματα ἔχουν σημασία¹².

3.2. Ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό συνάνθρωπό του

Ἡ **δεύτερη σχέση** εἶναι αὐτή τοῦ ἀνθρώπου μέ τό συνάνθρωπό του. Στό κείμενο τῆς Γενέσεως ἀναφέρεται: «Ὁ Κύριος ὁ Θεός εἶπε: Δέν εἶναι καλό νά μένει ὁ ἄνθρωπος μόνος. Θά τοῦ φτιάξω σύντροφο ὁμοῖό του... Ἐριξε τόν Ἀδάμ σέ βαθύ ὕπνο... πήρε μιὰ ἀπό τίς πλευρές του...σχημάτισε μιὰ γυναῖκα καί τήν ὀδήγησε σ' αὐτόν. Τότε ὁ Ἀδάμ εἶπε: Αὐτό πλέον εἶναι ὅσο ἀπό τά ὀστέ μου καί σάρκα ἀπό τή σάρκα μου...»¹³.

Εἶναι πολύ παραστατική ἡ διήγηση αὐτή καί ἡ Ἐκκλησία, ἐρμηνεύοντας τή διήγηση τῆς Γένεσης γιά τή δημιουργία τῆς γυναῖκας, διδάσκει ὅτι ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναῖκα εἶναι ἰσοτίμοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή σημαίνει ὅτι ἔχουν τήν ἴδια τιμή, ἀξία, καθώς καί τόν ἴδιο στόχο (θέωση). Εἶναι ἰσοτίμοι στά δικαιώματα, στά ἀγαθά

καί στό σκοπό τῆς ζωῆς. Ἡ ἰσοτιμία δέν ἐξαφανίζει τά ἰδιαίτερα χαρίσματα καί τή μοναδικότητα τοῦ κάθε φύλου. Ὅλοι εἴμαστε παιδιά τοῦ Θεοῦ καί ἴσοι ἐνώπιόν του. Ἀπ' αὐτή τήν ιδιότητά μας, προκύπτει καί ἡ **εϋθύνη** τῆς ἀγάπης καί τῆς ἀλληλεγγύης στούς συνανθρώπους μας, ὅπου γῆς. Διότι **ὅλοι** εἴμαστε πλασμένοι ἀπό τόν ἴδιο δημιουργό, Πατέρα καί Θεό.

Ἐδῶ, θυμόμαστε τό λόγο τοῦ Εὐαγγελίου, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλά καί τίς συμπεριφορές ὄλων τῶν σύγχρονων ἡρώων συνανθρώπων μας, πού μοχθοῦν καθημερινά γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας Του. Ὁφείλουμε νά θυμηθοῦμε τή Σαμαρείτισσα, πού ἔτρεξε νά μιλήσει γιά τό Χριστό στούς συμπολίτες της, μόλις ἡ ἴδια ἔλαβε τή Χάρη τῆς παρουσίας Του.

Δέν μπορούμε νά λησμονήσουμε καί τίς μαθήτριες τοῦ Χριστοῦ, πού καθημερινῶς φρόντιζαν γιά τίς ἀνάγκες τῆς ομάδας τῶν δώδεκα. Καί πρῶτες εἶδαν τόν Ἀναστημένο Κύριο καί ἔτρεξαν νά τό ἀναγγείλουν καί στούς μαθητές.

Δέν ἐξαιροῦνται τά παιδιά ἀπό τήν Ἁγία συντροφιά τοῦ Χριστοῦ. Τά παιδιά, πού κατά τό λόγο σύγχρονου ποιητῆ εἶναι τό φιλοδώρημα τοῦ Θεοῦ, ὑπῆρξαν μάρτυρες τῆς πίστεως. Μποροῦν καί σήμερα νά κατανοήσουν τή δύσκολη κατάσταση, καί μποροῦν, μέ ἀγωνιστική διάθεση, νά συμβάλουν στήν ἀνόρθωση τῆς κοινωνίας μας. Μέ τήν αὐθόρμητη δράση τους, ὅπως ἔδειξαν πολλές φορές στό παρελθόν, μποροῦν τά παιδιά καί στίς μέρες μας, νά ἀγωνιστοῦν γιά τό καλό. Ἀλλά χρειάζονται ὀδηγούς. Χρειάζονται ὄχι μόνο τή συμβουλή μας, ἀλλά καί τήν προσευχή μας καί τήν ὀρθόδοξη παρουσία μας.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας¹⁴, πού ἐρμηνεύουν αὐθεντικά τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ,

12. Scott Peck, *Πέρα ἀπό τό δρόμο τόν λιγότερο ταξιδεμένο - Ἡ πνευματική ἀνάπτυξη σέ μιὰ ἐποχή ἀγχους*, μτφρ. Σοφία Ἀνδρεοπούλου, Ἀθήνα: Κέδρος, 1998, σελ. 246.

13. Γεν. 2. 7,15,18,21-25.

14. Ἀρχιμανδρίτου (†) Ἠλία Μαστρογιαννόπουλου, *Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ὁ ἄνθρωπος*, Ἀθήνα: ΖΩΗ, 1966, σελ. 162-163.

μέσα σέ κλίμα βαθειᾶς πίστεως καί αγιότητας, μᾶς ἐξηγοῦν, ὅτι ἡ ζωὴ ὄλων μας εἶναι ἕνας δρόμος υπεύθυνος καί ἀπαιτεῖ κόπο καί μόχθο. Νά θυμηθοῦμε τούς Ἱεραποστόλους, τούς εὐλαβεῖς κληρικούς, τούς σύγχρονους εὐσυνειδητούς ἐκπαιδευτικούς, ἀλλά καί τούς σύγχρονους γονεῖς πού μοχθοῦν γιά τήν προκοπὴ τῶν παιδιῶν τους. Ἄς τούς παρηγορεῖ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, αὐτός ὁ μέγας δάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας μας, πού συμβουλεύει, μέ τό γνωστό ἔργο του «Περὶ παίδων ἀνατροφῆς» τὰ ἑξῆς: «Νά καλλιεργήσουμε τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν μας καί νά νοιαζόμαστε γι' αὐτά. Γιατί ἂν ἐμεῖς τὰ καλλιεργήσουμε ἔτσι, καί κάνουν τό ἴδιο καί οἱ ἄλλοι, θά βρεθοῦμε, ἀπὸ γενιά σέ γενιά, ὅλοι ἔτοιμοι στήν Παρουσία τοῦ Χριστοῦ

Μέσα στήν ἀγωνιστική πορεία τους, οἱ Χριστιανοὶ βρέθηκαν πολλές φορές ἐγκλωβισμένοι στά στενά ὄρια τῆς λογικῆς τους καί πέρασαν δύσκολα.

καί θά ἀμειψοῦμε γονεῖς καί παιδιά ἀπὸ τό δικαιοκρίτη Κύριό μας. Καί ἂν ἐσύ ἀναθρέψεις τό παιδί σου καλά καί τό κάνεις νά ἔχει εὐσέβεια καί ἀγάπη, καί κείνο κάνει τό ἴδιο στά δικά του παιδιά, θά γίνει τότε μιὰ ἀλυσίδα εὐλογημένη ἐξ αἰτίας σου, πού ἔγινε ἡ ρίζα ὄλου του καλοῦ. Γι' αὐτό καί θά ἀμειψθεῖς ἀπὸ τόν Κύριο περισσότερο»¹⁵.

Τὴ στάση αὐτὴ τοῦ Ἱ. Χρυσοστόμου γιά τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν καί τῶν ἐφήβων, διαπιστώνουμε καί σέ ἄλλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαίτερα οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες

15. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Περὶ παίδων ἀνατροφῆς* (ΚΖ' Λόγος), μτφρ. Ε. Τσαγκαρλῆ-Διαμάντη, Ἀθήνα: Πανελλήνια Ἐνωση Φίλων των Πολυτέκνων (ΠΕΦΠ), 1983, σελ. 10-11.

σέβονται καί τιμοῦν τὴν ἀρχαιοελληνικὴ παιδεία καί μὀρφωση, στό βαθμό πού συμβάλλουν στήν κατανόηση καί βίωση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας¹⁶. Γι' αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νά δοθοῦν εὐκαιρίες μελέτης τῶν πατερικῶν κειμένων, ὥστε νά ἐπιτευχθεῖ ἡ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἐφήβων, κυρίως, ἐπειδὴ ὀδηγεῖ στήν κοινωνικὴ τους ὀριμότητα¹⁷.

Μεταξὺ τῶν ἐκφράσεων ὀριμότητας, μποροῦμε νά ἐντάξουμε καί τὴν φιλοπατρία, ἡ ὁποία εἶναι **εὐθύνη** μας. Κατὰ τὸν ἔθνομάρτυρα Ρήγα Φεραῖο, ἡ **πρῶτη εὐθύνη** μας εἶναι ὁ σεβασμὸς τοῦ Θεοῦ καί ἀκολουθοῦν ἡ φιλοπατρία καί ἡ ἀγάπη στόν πλησίον. Καί γνωρίζοντας, ἐπίσης, τὴν ἑλληνορθόδοξη παράδοσή μας, σπεύδουμε νά τονίσουμε, ὅτι δέν ἀρκεῖ νά εἶμαστε ἀπλά τίμιοι πολῖτες, ἀλλά καί ἄνθρωποι θυσίας. Καί ἡ θυσία μας ἀξίζει, κατὰ τό Ρήγα Φεραῖο¹⁸, ὅταν προξενεῖ ὄφελος στήν κοινότητα (τὰ «κοινά» τῶν Ἑλλήνων).

Ἡ ἄποψη αὐτή, πού ὀδηγεῖ στήν ἀπόφαση τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν συνάνθρωπό του, δείχνει καί τό μέτρο τῆς ἀγάπης μας¹⁹. Σέ κοινωνίες ὅπου ὑπάρχει αὐτό τό ἀνοίγμα, φαινόμενα ἀπογοήτευσης, μέ τραγικὰ ἀποτελέσματα, σπανίως συμβαίνουν. Γιατί ἡ προθυμία, ἡ καλωσύνη, ἡ ἀναγνώριση, ἡ ἀγάπη καί ὅλα τα εὐγενικὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, εἶναι βάλσαμο καί ἱαματικές δροσοσταλίδες ἀνακούφισης, μέσα στήν βαρεῖα ἀτμόσφαιρα τῆς ποικίλης παγκόσμιας κρίσης.

Ἀλλὰ ἡ πλάνη πού ὑπάρχει σήμερα καί

16. Ἐμμανουὴλ Περσελῆ, *Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες - Ἡ συμβολὴ τους στὴ χριστιανικὴ ἀνθρωπιστικὴ μὀρφωση καί ἀγωγή*, Ἀθήνα: Γρηγόρη, 2022, σελ. 48.

17. Εὐαγγελίας Τσαγκαρλῆ-Διαμάντη, *Σχεδιασμὸς Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος διδασκαλίας Πατερικῶν Κειμένων στὴ Δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση* (Σέ ἐπίπεδο Γ' Γυμνασίου), Ἀθήνα: Λύχνος, 2001, σελ. 37-38.

18. Ρήγα Φεραῖο, *Ἐγκόλπων - Β' Κατήχησις Δημοκρατικῆ*, ἐν: ΑΠΑΝΤΑ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ, Ἀθήνα: 1970, Τόμος Β', παρ. 44.

19. Ἰωάννη Κορναράκη, *Ψυχολογία καί πνευματικὴ ζωὴ*, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδου, 1980, σελ. 191.

διαχέεται σ' ὅλη τήν κοινωνία, εἶναι, ὅτι ὁ καθένας πρέπει νά φροντίζει μόνο τόν ἑαυτό του. Ὅπως διαλαλοῦν, μέ ποικίλες φωνές, ὅποιοι ἀνοίγεται ἀδελφικά στόν ἄλλον, ἐργάζεται χωρίς ἀντίκρουσμα. Αὐτό, ὡς τάση καί κατάσταση τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου τό κατανοοῦμε, ὅταν γνωρίζουμε τή σχέση του μέ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἄν ἡ καρδιά δέν εἶναι ἐνωμένη μέ τήν ἀγάπη Του, ὁ ἄνθρωπος νιώθει βαρειά τα βήματά του πρὸς τόν συνάνθρωπο. Ἐκεῖνος, ὁμως, πού ἀποφασίζει, μέ κίνητρο τήν ἀγάπη καί μόνο, νά προσεγγίσει τό συνάνθρωπό του, λαμβάνει τά πλουσιότερα δῶρα. Θεραπεύει τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του ἀπό τή μοναξιά καί νιώθει τήν ἀδελφική συντροφικότητα. Εἶναι μιὰ εὐεργετική συνέπεια στόν ψυχικό μας κόσμο. Ἐκεῖνο πού παρατηρεῖ ὁ γνωστός Κοινωνιολόγος Ἔρικ Φρόμ, εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι αισθάνονται τήν ἀνάγκη τῆς συμπαράστασης τῶν ἄλλων, σέ ἔντονο βαθμό, ὅπως ἓνα παιδί. Καί συνεχίζοντας ὑπογραμμίζει ὅτι ὅσο περισσότερο γνήσιες εἶναι οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις μας²⁰, τόσο μεγαλύτερη θεραπευτική ἀξία ἔχουν καί γιά κείνον πού προσφέρει καί γιά κείνον πού λαμβάνει.

Ἀπό τόν χώρο τῆς Ἐκκλησίας τά μνύματα εἶναι πιό σαφῆ. Στά κείμενα τῶν Πατέρων, ὅπου ἀναδεικνύεται ἡ πνευματική καί κοινωνική τους ζωή, διαβάζουμε γιά τίς δράσεις καί πράξεις τους, πού μᾶς ἐκπλήσσουν. Σέ κείμενο τοῦ Ἁγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, στά μέσα τοῦ τρίτου αἰώνα, σέ ἐποχή ὅπου εἶχε ἐνσχύψει στήν πόλη φοβερή πανώλης, οἱ ἄνθρωποι ἄφηναν στή μοναξιά τους ἀκόμη καί τούς πιό στενοὺς συγγενεῖς. Μόνο οἱ χριστιανοὶ τολμοῦσαν νά βοηθοῦν τούς μολυσμένους ἀσθενεῖς, γιατί ἡ ἀγάπη τους ξεπερνοῦσε τό φόβο τῆς μολυσματικῆς νόσου. Γράφει χαρακτηριστικά ὁ Ἅγιος Διονύσιος²¹:

«Οἱ περισσότεροι λοιπόν ἀπό τούς ἀδελφούς μας, ἀπό πολύ μεγάλη καί ἀδελφική ἀγάπη, ἀφοσιωμένοι ὁ ἓνας στόν ἄλλον καί χωρίς νά ὑπολογίζουν τίς συνέπειες γιά τόν ἑαυτό τους, ἔκαναν ἐπισκέψεις στους ἀρρώστους, τούς πρόσφεραν τίς ὑπηρεσίες τους, τούς περιποιούνταν «ἐν Χριστῷ» καί πέθαιναν πολύ εὐχαρίστως μαζί τους, ἀφοῦ προηγουμένως πάθαιναν μόλυνση ἀπό τήν ἐπικοινωνία τους μέ τούς ἀσθενεῖς. Οἱ ἄριστοι λοιπόν ἀπό τούς ἀδελφούς μας, πρεσβύτεροι καί διάκονοι καί λαϊκοί, μέ αὐτόν τόν τρόπο ἔφυγαν ἀπό τή ζωή, ἐπαινούμενοι πολύ, ἔτσι ὥστε καί αὐτό τό εἶδος τοῦ θανάτου, πού ἦταν ἀποτέλεσμα εὐσέβειας καί δυνατῆς πίστεως, νά μή φαίνεται κατώτερο ἀπό τό μαρτύριο».

Τά παιδιά, πού κατά τό λόγο σύγχρονου ποιητῆ εἶναι τό φιλοδώρημα τοῦ Θεοῦ, ὑπῆρξαν μάρτυρες τῆς πίστεως.

Καί ὁ Ἅγιος Θεοδώρητος, ἐπίσκοπος Κύρου, γράφοντας τόν 4^ο αἰώνα γιά τόν πλοῦτο ἀγάπης τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, σημειώνει²²: «Ἄλλος τόν τραβᾷ, ἀρπάζοντάς τον ὡς βοηθό. Ἄλλος, πού δικάζεται, τόν προσκαλεῖ γιά συνήγορο. Ἄλλος, πού πεινᾷ, τόν παρακαλεῖ γιά τροφή. Ἄλλος, παρακαλῶντας, παίρνει καί τά ρούχα πού φορεῖ. Ἄλλος, πού πενθεῖ, τόν ἔχει ἀνάγκη γιά παρηγοριά. Ἄλλος, τόν παρακαλεῖ μέ δυνατὴ φωνή, γιά νά ἀπολυθεῖ ἀπό τή φυλακή. Κάποιοι ἄλλοι τόν τραβᾷ νά ἐπισκεφεῖ ἀσθενεῖς. Ξένος, τοῦ ζητᾷ καταφύγιο. Ἄλλος, πλησιάζοντάς τον, κλαίει γιά κάποιο χρέος...».

Ἀπό τά ἀνωτέρω, διαφαίνονται οἱ εὐθύνες πού προκύπτουν ἀπό τή σχέση μας μέ

20. Ἔρικ Φρόμ, *Ἡ ἡγίης κοινωνία*, μτφρ. Δημ. Θεοδωρακάτου, Ἀθήνα: Μπουκουμάνης, 1973, σελ. 48-55.

21. Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, *ΒΕΠΕΣ* 17, 217-218 (μτφρ. Εὐαγγέλου Θεοδώρου) στο: *Ἀνθολόγιο Πατερικῶν κειμένων*, Ἀθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., 1983, σελ. 30-32.

22. Migne P.G., 104, 229- 232. Κείμενο καί μτφρ. στό: Εὐαγγέλου Θεοδώρου, *Ἀνθολόγιο Πατερικῶν Κειμένων*, Ἀθήνα: Ο.Ε.Δ.Β., 1983, σελ.41-43.

τόν συνάνθρωπο. Καί δέν εἶναι οἱ εὐθύνες αὐτές φόρτος δυσβάστακτος, καθώς οἱ φροντίδες στούς συνανθρώπους μας ἀποτελοῦν τήν ἐπιβεβαίωση ὅτι: Ἄν ἀγαποῦμε ἀληθινά τούς ἀνθρώπους, ἄν δίνουμε τόν ἑαυτό μας γιά νά βοηθήσουμε τήν πνευματική τους ἀνάπτυξη, ἀσκοῦμε παράλληλα καί ἕνα εἶδος ψυχοθεραπείας σέ κείνους καί τούς ἑαυτούς μας. Ὅφειλουμε νά ὑπενθυμίζουμε ὅτι **ἡ ἀπουσία ἀγάπης εἶναι ἡ μεγαλύτερη αἰτία ψυχοπάθειας**²³.

Γι' αὐτό, ἡ συνεχῆς ἀμοιβαία ἀγάπη εἶναι ἕνα ἰδανικό, ἕνας σκοπός πρὸς τόν ὁποῖον πρέπει νά κατατείνουμε, ἀλλά νά θυμόμαστε ὅτι δέν ἐπιτυγχάνεται στή στιγμή. Γιά νά παγιωθεῖ μέσα μας, γιά νά γίνει προσωπική μας ἀρετή ἡ ἀγάπη, πρέπει νά ἀνανεώνεται. Ὅσο ἐπιμένει κανεῖς στήν ἀναζήτηση καί τή συμμετοχή στήν ἀγάπη, ὅσο ἐπιμένει νά ἀνφορίζεται πρὸς τήν κορυφή της, τόσο ἐλευθερώνεται, ἀποτοξινώνει καί τό πνεῦμα του ἀπό τίς κάθε εἰδους προσποιήσεις. Ἀλλά ἡ τελική μας εὐτυχία θά προέλθει ἀπό τή σταθερή ἀπόφασή μας, νά ἐπιμένουμε στήν ἀγάπη μέ **ταπεινόφρονα λογισμό**.

3.3. Ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό φυσικό περιβάλλον

Ἡ **τρίτη σχέση**, ἀπ' ὅπου προκύπτουν οἱ εὐθύνες μας, εἶναι ἡ **σχέση** τοῦ ἀνθρώπου **μέ τό φυσικό περιβάλλον**. Στό κείμενο τῆς Γενέσεως, τό πρῶτο αὐτό βιβλίο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί στό πρῶτο κεφάλαιο, γίνεται λόγος γιά τή δημιουργία τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ διήγηση ξεκινᾷ μέ τή φράση: «*Στήν ἀρχή ὁ Θεός δημιούργησε τόν οὐρανό καί τή γῆ*»²⁴. Ἐρμηνεύοντας οἱ Πατέρες τή φράση, τονίζουν, ὅτι ὁ συγγραφέας θέλει νά μιλήσει γιά **τόν Δημιουργό**. Νά

καταλάβουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι ὁ ἥλιος καί τά ἄλλα οὐράνια σώματα, ἡ θάλασσα, τά ζῶα καί τά ἄλλα κτίσματα, εἶναι δημιουργήματα καί ὄχι Θεός. Καί ὅτι ὁ Θεός εἶναι πηγὴ τῆς ζωῆς καί τῆς Δημιουργίας. Τονίζεται ἀναλυτικά, στή συνέχεια τῆς Γενέσεως, ὅτι ὁ Θεός Πατέρας δημιουργεῖ τόν κόσμο μέ τό Λόγο του, τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐνῶ παρὸν εἶναι καί τό Ἅγιο Πνεῦμα, τό τρίτο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Στή θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, κυριαρχεῖ ἡ βεβαιότητα ὅτι ὁ Τριαδικός Θεός ἦταν πάντοτε ἐνεργός μέσα στή δημιουργία καί τήν ἀνθρώπινη ἱστορία²⁵. Τό φυσικό περιβάλλον, ὁ Παράδεισος, κατὰ τό λόγο τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἔγινε γιά νά ζήσουν τά δημιουργήματα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, νά γευθοῦν τήν Ἀγάπη Του καί νά Τόν γνωρίσουν²⁶.

Στήν Ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖται ἀπλή γλώσσα, μέ συμβολικές ἐκφράσεις καί εἰκόνες. Οἱ φράσεις, **Εἶπε ὁ Θεός ἢ Εἶδε ὁ Θεός ὅτι ἦταν καλό**, εἶναι ἐκφράσεις ἀνθρωπομορφικές. Ἡ φροντίδα τοῦ Θεοῦ, ἡ Πρόνοιά Του, ὅπως λέγεται, ἐκδηλώνεται μέσα στό χρόνο, ὅπου ὁ Θεός συνεργάζεται μέ τόν Ἄνθρωπο. Τοῦ παραχωρεῖ τή διαχείριση τοῦ καλοῦ κόσμου πού δημιούργησε. «*Καί ἔβαλε ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο στόν κῆπο τῆς Ἐδέμ γιά νά τόν καλλιιεργεῖ καί νά τόν προσέχει*»²⁷. Τά ἀγαθά της φύσης καλεῖται νά τά διαχειρίζεται μέ σύνεση ὁ ἄνθρωπος²⁸, χωρίς ἀπληστία καί ἐγωισμό.

Ὁ Δαβίδ, στόν ὄγδοο ψαλμό του, γράφει: «*Ὅσες φορές βλέπω στούς οὐρανοῦς Σου – πού εἶναι ἔργα τῆς ἀξιοσύνης Σου – τά ἀστέρια, τή*

23. Scott Peck, Ὁ δρόμος ὁ λιγότερο ταξιδεμένος, μτφρ. Στέλιος Ζαχαρόπουλος, Ἀθήνα: Κέδρος, 1988, σελ. 173.

24. Γέν. 1, 1.

25. Ἀρχιεπισκόπου Ἀναστασίου Γιαννουλάτου, Ἰκνη ἀπό τήν ἀναζήτηση τοῦ ὑπερβατικοῦ, Ἀθήνα: Ἀκρίτας, 2004, σελ. 420.

26. Μήνυμα τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου (†) Δημητρίου τοῦ Α΄ ἐπί τῆ ἡμέρα προστάσις τοῦ περιβάλλοντος (Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, «Ἐπίσκεψις» τ. 425/15-9-1989).

27. Γέν. 2, 15.

28. Ἰωάννη Μαρκόπου, Τά «Περιβάλλοντα», Ἑλληνοχριστιανική Ἀγωγή, τ. 640, σελ. 113-119.

σελήνη, πού Έσύ τά στέριωσες, αναλογίζομαι: Τί τάχα εἶν' ὁ ἄνθρωπος ὥστε νά τόν φροντίζεις, ὁ κάτοικος τῆς γῆς ὥστε νά νοιάζεσαι γι' αὐτόν; Τόν ἔκανες, ὥστόσο, λίγο μικρότερο ἀπ' τοὺς ἀγγέλους, μέ δόξα τόν στεφάνωσες καί μέ τιμή. Κύριο τόν ἔκανες πάνω στά πλάσματά Σου, ὅλα στήν ἐξουσία του τά ἔδωσες».

Οἱ ψαλμοί, οἱ ὁποῖοι διδάσκονται στήν Πρώτη Γυμνασίου, ἀλλά καί στήν Πρωτοβάθμια ἐκπαίδευση, εἶναι καλό νά παρουσιάζονται στήν τάξη καί εἰκαστικά, μέ μορφές ἔκφρασης ὅπως ἡ φωτογραφία, ἡ ζωγραφική ἢ κάποια ἀπό τίς σύγχρονες ψηφιακές μορφές²⁹. Αὐτό θά ἐπιτρέψει στοὺς μαθητές νά προβληματισθοῦν, νά βιώσουν καταστάσεις καί νά συγκινηθοῦν, ὥστε νά ἀποκτήσουν οἰκολογική συνείδηση.

Ἡ ἀφετηρία τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος βρίσκεται στήν τεχνολογία, ἀλλά ἡ αἰτία του ἐντοπίζεται στήν ἠθική. Ὁφείλεται στήν ἐσφαλμένη στάση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στή φύση. Ἡ φύση δέν εἶναι κτήση τοῦ ἀνθρώπου, κτῆμα του ἢ κατάκτηση καί ἀτομική ἰδιοκτησία. Γι' αὐτό δέν ἐπιτρέπεται ἡ κατάχρηση, παρά μόνον ἡ χρήση πρὸς ὄφελος ὅλης τῆς κοινωνίας καί γιὰ τή δόξα τοῦ Θεοῦ. Αναφέρεται³⁰ χαρακτηριστικά:

«Ἡ νοοτροπία τῆς φθορᾶς καί καταχρήσεως τοῦ φυσικοῦ κόσμου φαίνεται ὅτι εἶναι τό ἀπρόοπτο, ἀλλά ἐφιαλτικό ὑποπροϊόν τῆς «ἀναπαυτικῆς» φιλοσοφικῆς ιδέας περὶ ἀφθαρσίας τῆς ὕλης». Ἡ ἀλλαγὴ τῆς νοοτροπίας αὐτῆς, ἐντελῶς ἀναγκαία γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας, δέν εἶναι αὐτονόητη, ὅταν μάλιστα σχετίζεται μέ θεωρίες καί πρακτικές καταναλωτικές, πού «ἐξυπηρετοῦν» τὸν ἀνθρώπινο ἐγωϊσμό. Ἡ ἀλλαγὴ νοοτροπίας πού ὑπαγορεύει τό οἰκολογικὸ πρόβλημα, ἀπαιτεῖ προσανατολισμὸ ὅπου δέν θά ἀγνοεῖται ἡ Θεία Οἰκονομία καί ἡ πίστη ὅτι ἡ φύση εἶναι ἡ κτίση τοῦ Θεοῦ

πού πιστεύουμε ὡς «Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καί γῆς».

Ἡ λατρευτικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας, μέ τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἐμπνέει οἰκολογικὸ ἦθος. Κορύφωση τῆς Θείας Λειτουργίας ἀποτελεῖ ἡ φράση πού ἐκφωνεῖ ὁ ἱερέας ἐκ μέρους μας: «Τά Σά ἐκ τῶν Σῶν, Σοὶ προσφέρομεν...» (Δηλαδή: Σοῦ προσφέρουμε τὰ δικά Σου ἀπὸ αὐτά πού Σοῦ ἀνήκουν). Ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει τὸν Κτίστη καί Τόν εὐχαριστεῖ γιὰ τὰ δῶρα Του, τὰ ὁποῖα ἐπιστρέφει μέ εὐγνωμοσύνη. Ἡ Ἐκκλησία σέ ὅλες σχεδὸν τίς ἀγιαστικὲς τῆς πράξεις καί τὰ μυστήρια, χρησιμοποιεῖ τὰ ὑλικά στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀγιάζονται καί μεταμορφώνονται μέσα στό χῶρο τῆς. Ἔτσι, ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος χορταίνουν τοὺς ἀνθρώπους καί τοὺς στηρίζουν στή ζωὴ, ἀλλά παράλληλα καί τοὺς ἀγιάζουν μέ τὴν μεταμόρφωσή τους σέ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ. Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει καί μέ ἄλλα ὑλικά, τὰ ὁποῖα ἀγιάζονται, ὅπως τό νερό καί τό λάδι. Γι' αὐτό σεβόμαστε τὴν ὑλικὴ κτίση καί ἀναγνωρίζουμε τὴν **εὐθύνη** μας γιὰ διαφύλαξή τῆς καί εὐχαριστία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ παράδοση ἀποτελεῖ τὴν στάση ζωῆς τῶν ἀσκητῶν, πού μᾶς θυμίζει τὴν κοινότητα τῶν πρώτων χριστιανῶν. Αὐτὴ εἶναι ἡ καθαρὴ καί ὄντως Χριστιανικὴ ζωὴ, γιὰτὶ προτείνει τὴν αὐτάρκεια καί τὴν ὀλιγάρκεια. Ἔτσι, ἐμεῖς θά ἔχουμε ἐπάρκεια ἀγαθῶν, καί ἡ φύση θά μπορεῖ νά ἀναποκριθεῖ στίς ἀνάγκες τῶν ἐπερχόμενων γενεῶν, διαθέτοντας τὰ ἀπαραίτητα ἀποθέματα. Αὐτὰ ἀποτελοῦν καί τὴ Χριστιανικὴ μας **εὐθύνη**.

4. Ἐπιλεγόμενα

Στὴ διαδρομὴ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου γιὰ τὴν ἐπιβίωση καί τὴν κοινωνικοποίησή του, παρατηρεῖται μιὰ ἀντίφαση. Ἐνῶ ἔχει δημιουργήσει θαυμαστά πράγματα στὸν τεχνολογικὸ τομέα, ἡ ἐπαφὴ μέ τὴν ἐσώτερη πραγματικότητα εἶναι προβληματικὴ. Φαί-

29. Εὐαγγελίας Τσαγκαρλῆ-Διαμάντη, *Διαθεματικές-Διεπιστημονικές Διδασκαλίες*, Ἀθήνα: Κυριακίδη, 2008, σελ. 105-115.

30. Ἡλία Οἰκονόμου, *Ὁρθοδοξία καί φυσικὸ περιβάλλον*, Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία, 1992, σελ. 63.

νεται ότι ή σκέψη έχει αποχωρισθεί από τό συναίσθημα καί ή διάσταση, μεταξύ ύλικής προκοπής καί πνευματικής στασιμότητας, έχει συνέπειες σέ όλες τίς όψεις τής ατομικής καί κοινωνικής του ζωής.

Καί καθώς ή ανάληψη τών ποικίλων εϋθυνών του ανθρώπου εΐναι θέμα τής όμαλης διαπροσωπικής του σχέσης, οί συνθήκες τής έξωστρέφειας του προκαλούν διαταραχή καί του αφαιρούν τή δυνατότητα συνάντησης μέ τόν συνάνθρωπό του. Έτσι τό άνοιγμα πρós τόν πλησίον, πού άποτελεΐ τό αντίδοτο στή μοναξιά καί τό στόχο για τήν πνευματική ανάπτυξη, αποβαίνει, τελικά, ένα σύνθημα. Ίσως, τό κομβικό σημείο τής υπέρβασης τών αδυναμιών μας, προκειμένου νά αναλαμβάνουμε τίς εϋθύνες μας στους τομείς πού μās αντιστοιχούν, νά άποτελεΐ **ή δέσμευσή μας** νά εΐμαστε του Χριστού καί τής Έκκλησίας Του. Ίσως, πιστεύουμε ότι εΐναι δυνατόν νά πορευόμαστε μεταξύ του Καλού καί του κακού, χωρίς νά δεσμευόμαστε. Τελικά, όπως υποστηρίζεται

από πνευματικούς καί ειδικούς επιστήμονες, **ή επιλογή τής μή δέσμευσης**³¹ αποβαίνει άνούσια καί Ίσως μή άποδεκτή καί από τήν καλλιεργημένη συνείδηση.

Άνακεφαλαιώνοντας τά εκτεθέντα για τόν στόχο τής εργασίας αυτής, υπενθυμίζουμε ότι ή ανάληψη τών εϋθυνών μας, ή όποία αναγνωρίζεται ως υγιής συμπεριφορά από τήν Έκκλησία καί τήν κοινωνία, έχει τίς τρεΐς διαστάσεις :

1. Αναλαμβάνουμε τήν εϋθύνη τής σχέσης μας μέ τό Χριστό,
2. Αναλαμβάνουμε τήν εϋθύνη τής σχέσης αγάπης πρós τό συνάνθρωπό μας καί
3. Αναλαμβάνουμε τήν εϋθύνη τής σχέσης μας μέ τό φυσικό περιβάλλον.

Δηλαδή, αναλαμβάνουμε τίς **εϋθύνες** πού ό Ίδιος ό Θεός μās ανέθεσε.

31. Scott Peck, *Πέρα από τό δρόμο τόν λιγότερο ταξιδεμένο - Η πνευματική ανάπτυξη σέ μιά εποχή άγχους*, μτφρ. Σοφία Άνδρεοπούλου, Αθήνα: Κέδρος, 1998, σελ. 147.

Στήν ίστοσελίδα www.xee.gr τών Ένώσεων Χ.Ε.Ε. καί Χ.Ε.Ε.Λ., μπορείτε νά δείτε τεύχη τών περιοδικών:
ΖΩΗ, ΑΚΤΙΝΕΣ, ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ, ΠΑΡΕΜΒΟΛΗ,
 άρθρα επίκαιρα από τά άνωτέρω περιοδικά, σημαντικά κείμενα από ήγυτικές μορφές του χριστιανικού έργου, βιβλία ψηφιοποιημένα σχετικά μέ τήν επέτειο τών 200 ετών από τήν Έπανάσταση του 1821, θέματα σχετικά μέ τήν πνευματική κατάσταση του Μικρασιατικού Έλληνισμού (μέ άφορμή τή συμπλήρωση 100 ετών από τόν μεγάλο ξεριζωμό καί τήν καταστροφή), μελέτες σχετικές μέ επίκαιρα θέματα, ενδιαφέρουσες παρουσιάσεις συνεργατών καί φίλων τών Ένώσεών μας.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Τοῦ κ. **Παύλου Παλούκα**, Θεολόγου,
πρ. Σχ. Συμβ. Θεολόγων

«Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θῆλυ, πάντες γάρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. γ´ 28) καί «οὐκ ἔνι Ἕλλην καί Ἰουδαῖος... βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλά τά πάντα καί ἐν πᾶσι Χριστός» (Κολοσ. γ´ 11).

Ὁ Θεός δημιούργησε τόν ἄνθρωπο

«καί εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν... ἄρσεν καί θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς...»¹. Ὁ ἄνθρωπος λοιπόν εἶναι «εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ, εἶναι πρόσωπο μέ νοῦ, λογική, ἐλευθερία βουλήσεως, συνείδηση κ.ἄ. καί ὄχι κάποιο ὄν – ἐξάρτημα μέσα στήν ὅλη δημιουργία. Εἶναι ἀκόμη κορωνίδα αὐτῆς καί ὅλη ἡ ἄλογη φύση ὑποτάσσεται σ' αὐτόν, χωρίς νά ἔχει ὅμως τό προνόμιο νά τήν καταρχᾶται. Μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἰσχύει τό χρέος τῆς ἀγάπης καί ὄχι τῆς ἀλληλοὑποταγῆς. Διότι ὁ Δημιουργός δημιούργησε πρόσωπα. Ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξη ἀπλῶς διακρίνεται σέ ἄνδρα καί γυναίκα, πρόσωπα ὅμοια καί ἰσότιμα, ἀμοιβαίως ἀλληλοσυμπληρούμενα.

Ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε νά ζήσει ἐλεύθερος καί μέσα στά ὅρια τῆς ἐλευθερίας, πού ὑποχρεωτικά πρέπει νά σέβεται, ἀφοῦ εἶναι δημιουργημένο καί ὄχι αὐθύπαρκτος.

Εἶναι ὄν «κοινωνικόν» καί «πολιτικόν», ὅπως ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης², καί ὡς ἐκ τούτου

πρέπει νά δημιουργεῖ ἰδεώδη κοινωνία καί νά ἐπικοινωνεῖ μέ τούς συνανθρώπους του, ἀνεξαρτήτως φυλῆς, χρώματος, θρησκείας καί κοινωνικῆς τάξεως.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔκανε κατάρχησιν τῆς ἐλευθερίας πού τοῦ χάρισε ὁ δημιουργός του καί «ἐξέπεσε». Ἀπό τότε φυγαδεύτηκε ἡ ἀγάπη καί ἡ εἰρήνη μεταξύ τῶν ἀνδρογύνων καί τῶν ἀνθρώπων γενικότερα καί ἐπῆλθε διατάραξη στίς ἀνθρώπινες σχέσεις.

Μπῆκε ὁ ἐγωισμός καί ὁ ἓνας ὑποβλέπει, ὑποσκάπτει τόν ἄλλο καί θέλει νά τόν ἐκμεταλλεῖται καί νά τόν ὑποδουλώσει, θεωρώντας τον μάλιστα κατώτερο λόγω φτώχειας, φυλῆς, θρησκείας, κατώτερης κοινωνικῆς τάξεως.

Ἔτσι καλλιεργήθηκαν τάσεις ἐθνικιστικές καί ρατσιστικές, ὅπως τίς λέμε σήμερα καί καταστρατήγησαν τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων.

Πέρασε λοιπόν τό πνεῦμα τοῦ θεσμοῦ δουλείας, ἡ ὁποία στήν ἀρχαιότητα καί στόν 1^ο μ.Χ. αἰώνα ἦταν πολὺ διαδεδομένη³.

1. Γέν. 1, 26-27 καί 2, 21-25.

2. Ἀριστοτέλους: Ἠθικά Εὐδήμεια, Η, 1. 242Α, 25 καί Α, 5, 1. 097Β, 12' Πολιτικά, Α, 1, 1. 252Β, 28.

3. Σωκράτη Νίκα, Ἐκκλησία Λαός τοῦ Θεοῦ σέ πορεία, Ἀθήνα 1992, σελ. 122: «Στήν ἐποχή τοῦ Κλαυδίου (37-

Ἐπίσης, σέ ὑποτίμηση καί ὑποβάθμιση βρισκόνταν στήν παλιά ἐποχή (δυστυχῶς ὅμως καί σήμερα!) οἱ δοῦλοι, τά παιδιά καί οἱ γυναῖκες. Καί γενικά δυστυχῶς, οἱ φυλετικές καί κοινωνικές διακρίσεις ἀπό ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Ποιά ἡ θέση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας;

Ἡ θέση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ξεκάθαρη.

Τό χριστιανικό πνεῦμα θέτει τόν ἄνθρωπο πολύ ψηλά καί πάνω ἀπό ὅποιεσδήποτε στενόκαρδες, ἐγωιστικές καί ζημιόγρονες φυλετικές διακρίσεις καί κοινωνικές διαφορές.

Ἡ χριστιανική θέση ἀπέναντι στόν ἄνθρωπο εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι ἀδιακρίτως φυλῆς, ἐθνικότητας, χρώματος δέρματος, θρησκείας καί τάξεως.

Ἡ δουλεία, ὡς ἀρνητικό σύμπτωμα τῆς ἀνθρωπότητας, μετά τήν πώση, ὑπῆρχε καί στήν ἐποχή τῆς Π. Διαθήκης. Ὁ Μωσαϊκός νόμος θεσπίζει, ὅμως, δίκαιο τοῦ δούλου⁴ καί περιφρουρεῖ αὐτόν, προστατεύοντάς τον ἀπό τήν αὐθαιρεσία τοῦ κυρίου του. Ἐχει δικαιώματα μέσα στήν κοινωνία.

Τά παιδιά καί ἡ γυναίκα διασφαλίζουν τό πρόσωπό τους καί τά δικαιώματά τους μέσα στή Χριστιανική Ἐκκλησία, ἡ ὁποία συμβάλει στήν ἐξύψωση καί προστασία τους.

Ἔρχεται τό Εὐαγγέλιο καί μᾶς δίνει τόν «Καταστατικό Χάρτη» τῆς ἰσότητας τῶν ἀνθρώπων καί καταργεῖ τίς κάθε εἴδους ἐθνικές καί κοινωνικές διακρίσεις: «*Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ Ἕλλην...βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος...*»⁵. Δέν υπάρχουν δηλαδή διαφορές καί διακρίσεις ἀνάμεσα στους ἀνθρώπους: «*Οὐ γάρ ἐστι διαστολή Ἰουδαίων τε καί Ἑλλήνων· ὁ γάρ αὐτός Κύριος πάντων*»⁶, θά διακηρύξει ὁ Ἄπ. Παῦλος.

41 μ.Χ.) οἱ δοῦλοι εἶχαν φτάσει τά 60 ἑκατομ., ἐνώ οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν 120 ἑκατομμύρια!

4. Ἐξοδος 21, 1 κ.έ., Δευτερον. 15, 15 καί ἐξῆς.

5. Γαλ. 3, 28 καί Κολοσ. 3, 11.

6. Ρωμ. 10, 12.

Προμετωπίδα αὐτοῦ τοῦ «Χάρτη» μπορεῖ νά τεθεῖ τό «*ἐντολήν καινήν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους*»⁷ καί μάλιστα καί «*τούς ἐχθρούς ὑμῶν...*»⁸.

Αὐτό τό νόημα ἔχει καί ἡ παραβολή τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη⁹.

Ἡ Χριστιανική διδασκαλία εἶναι πρωτοπόρος στό θέμα τῆς κατανόησης τῆς ἀπόλυτης ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, πάνω στήν ὁποία πρέπει νά στηρίζονται τά ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Ὁ ρατσισμός¹⁰, πού ἀποτελεῖ στίγμα τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι παράλογος, ἀνήθικος καί ἀπάνθρωπος, ἀφοῦ στηρίζεται στόν ἐγωισμό, τή βία, τή διάκριση καί τόν παραγκωνισμό τοῦ ἀνθρώπου.

ἽΟλοι εἶμαστε ἀδέλφια, πρόσωπα, «*εἰκόνα θεοῦ*», μέ κοινὸ πατέρα τόν Δημιουργό ὄλων τῶν Ἐθνῶν¹¹, ὅπως εἶπε καί ὁ Ἄπ. Παῦλος στήν σημαντική ὁμιλία του πάνω στόν Ἄρειο Πάγο (Ἀθήνα).

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά σταματήσει νά εἶναι γιά τόν συνάνθρωπο λύκος, ὅπως ἔλεγε καί οἱ Λατίνοι¹². Ἀλλά νά ὑπάρχει ἀμοιβαία ἀγάπη καί ἀλληλοσεβασμός μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ αἰώνιες πνευματικές, ἠθικές καί κοινωνικές ἀξίες (πίστις, ἀγάπη, ἀδελφσύνη, ἰσότητα, εἰρήνη, ἐλευθερία, δικαιοσύνη...) πρέπει νά διέπουν τίς κοινωνικές σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καί ὄχι ἡ βία καί ὁ πόλεμος, πού μόνο κακά προξενοῦν.

7. Ἰωάν. 13, 44.

8. Ματθ. 5, 44.

9. Λουκ. 10, 30-37.

10. Ρατσισμός-ρατσισμός (ἀπό τό λατιν. ratio) εἶναι πολιτική ἰδεολογία πού πρεσβεύει τήν ἀνωτερότητα καί καθαρότητα συγκεκριμένης φυλῆς ἢ ἔθνους. Ἐκφράζεται κάτω ἀπό διάφορες ἰδεολογίες (παραλλαγές) πού στηρίζονται ὅμως στήν ρατσιστική θέση, πού εἶπαμε παραπάνω, ὅπως λ.χ. ὁ Σωβινισμός, ὁ Ἐθνοφυλετισμός, τό Ἀπαρτχάιντ, ὁ Ναζισμός κ.ά.

11. Πράξ. 17, 26.

12. Homo homini lupus. Πλαῦτος (TITUS MACCUS ἢ MACCIUS, PLAUTOS), Asinaria, II, 4, 88 (Ἡ κωμωδία τῶν γαιδάρων).

Ἡ ζωὴ τοῦ καθενός ἀνθρώπου, μαύρου, λευκοῦ καί κίτρινου, εἶναι δῶρο θεοῦ καί ὑπεράτμη ἀξία καί δέν ἔχει δικαίωμα κανεῖς νά τῆς στερῆσει ὅ,τι τῆς ἀνήκει ἢ τό χειρότερο νά τὴν ἀφαιρέσει γιά λόγους οικονομικούς κ.ἄ.

Ὁ Χρυσός κανόνας τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς, ὅπως ὀρίζεται ἀπό τό Εὐαγγέλιο, δηλαδή «*ὄλα ὅσα ἂν θέλετε νά σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, νά κάνετε καί σεῖς ὁμοίως*»¹³ ἢ τῆς Π. Διαθήκης «*κάτι τό ὅποιο ἐσύ μισεῖς νά μή τό κάνεις στόν ἄλλο*»¹⁴, πρέπει νά μπεῖ σέ ἐφαρμογή πλεόν ἀπό ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, ἄσχετα τοῦ τί πιστεύει θρησκευτικά ὁ καθένας μας.

Ἔτσι θά γίνεῖ ἡ ἐσωτερική ἀλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου καί θά μπορέσει νά μεταμορφώσει τό «*ἄηθες ἦθος*» τῆς κοινωνίας μας. Διαφορετικά οἱ ψυχροὶ νόμοι, οἱ «*διακηρύξεις*» καί τὰ ἡμίμετρα δέν πρόκειται νά δώσουν λύση στο πρόβλημα.

Τό ριζοσπαστικό μήνυμα τοῦ Χριστιανισμοῦ γιά τὴν κατάργηση τῶν κάθε λογῆς φυλετικῶν καί κοινωνικῶν διακρίσεων προηγήθηκε ὄλων τῶν γνωστῶν ἀνθρωπίνων «*διακηρύξεων*», καί ἀναφέρθηκε ἤδη ἀνωτέρω.

Καί δέν στάθηκε ἡ Ἐκκλησία μόνο στή θεωρητική διατύπωση, στήν πρόταση, ἀλλὰ προχώρησε καί στήν πράξη.

Παλαιά, μέ τόν ἀγῶνα τῶν προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Πατέρων καί τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Σήμερα, μέ διακηρύξεις, συνελεύσεις, διαμαρτυρίες, ἐγκυκλίους καί μέ διαλόγους ὑπέρ τῆς εἰρήνης καί τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων πολιτικῶν, γλωσσικῶν, θρησκευτικῶν καί λοιπῶν δικαιωμάτων.

Ἀλλά καί μέ ἔμπρακτο ἀγῶνα· μέ τὴν ἀναπτυχθεῖσα δυτική «*Θεολογία τῆς ἐπανάστασης*» ἢ τῆς «*ἀπελευθέρωσης*». Δηλαδή, ἀξιόλογοι ἀγωνιστές Ἐπίσκοποι καί παπάδες (ἀντάρτες) ἀγωνίζονται ἢ ἀγωνίσθηκαν στό παρελθόν, στή Λατινικὴ Ἀμερική, Βραζιλία, Χιλή, Κολομβία (π.χ. Χέλντερ Καμάρρα, Καμίλο Τόρες),

Τουλούζη Γαλλίας (ὀνομαστός φυλακισμένος ἀπό τοὺς Ναζι στό Ἄουσβιτς Ἐπίσκοπος Σέελ Ἐρρίκος Ντερού), Ἀφρική (Ντέσμου Τούτο), καθώς καί ὁ προσφάτως ἀγιοποιηθεὶς μάρτυς τῶν στρατοπέδων συγκέντρωσης π. Δημήτριος Κλεπινίν¹⁵.

«*Χριστὸς καί Ἐπανάσταση πᾶνε ἀντάμα*», εἶχε δηλώσει παλαιότερα ὁ ὑπουργὸς ἐξωτερικῶν τῆς Νικαράγουα πατὴρ Μιγκουέλ Ντ' Ἐσκότο.

Στὴν Ἀμερική, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τό καθαρῶς χριστιανικὸ πνεῦμα τῆς ἰσότητας καί ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀγωνίσθηκαν ἐναντίον τῆς δουλείας καί τῶν φυλετικῶν διακρίσεων: Ὁ 16ος πρόεδρος τῶν Η.Π.Α., ὁ Ἀβραάμ Λίνκολν (1809-1865), ποῦ κατάργησε τὴ δουλεία (γύρω στά 6.000.000 δούλων βρῆκαν τὴν ἐλευθερία τους) καί τελικά δολοφονήθηκε ἀπὸ φανατικὸ ὄπαδό τῆς δουλείας, καί ὁ Μάρτιν Λούθερ Κίγκ γιά τὰ δικαιώματα τῶν Μαύρων καί αὐτὸς εἶχε τὴν ἴδια τύχη (δολοφονήθηκε τό 1968).

Νομίζουμε ὅτι εἶναι ἀρκετὰ τὰ στοιχεῖα ποῦ ἀναφέραμε, γιά νά μᾶς προβληματίσουν καί νά βγάλουμε τὰ συμπεράσματά μας.

«*Ἦλθε τό φῶς στόν κόσμον καί οἱ ἄνθρωποι ἀγάπησαν μᾶλλον τό σκότος παρά τό Φῶς· διότι ἦταν πονηρὰ τὰ ἔργα τους...*»¹⁶.

Γι' αὐτὸ οἱ ρατσιστές εἶδαν τόν Χριστιανισμό σάν τόν ἀσυμβίβαστο ἀντίπαλό τους.

Ἐμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πάντως, δέν θά παύσουμε νά ἀγωνιζόμαστε γιά τὴν χριστιανικὴ παγκοσμιότητα καί κατὰ τῆς παγκοσμιοποίησης, ἡ ὁποία «*πολιτοποιεῖ*» τὴν ἀνθρωπότητα.

Πιστεύομε ἀκράδαντα ὅτι ὄλα τὰ κοινωνικά προβλήματα θά βροῦν τὴ λύση τους, μόνο ἂν βάλουμε σέ ἐφαρμογὴ τὴν μοναδική καί ἀξεπέραστη διδασκαλία τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ. Διαφορετικά τό παράλογο καί τό ἀνήθικο θά βρίσκουν χῶρο ὑπαρξης μέ τὴ μορφὴ τοῦ ρατσισμοῦ ἢ τοῦ ὅποιου ὑποκατάστατου αὐτοῦ.

13. Ματθ. 7, 12.

14. Τωβίτ 4, 15.

15. Βλ. γιά περισσότερα, Ἐλέν Ἀρζακόφσκι-Κλεπινίν, Ἡ ζωὴ θά εἶναι ἀγάπη καί ἡ ἀγάπη θά εἶναι ζωὴ. Ἡ ζωὴ τοῦ π. Δημητρίου Κλεπινίν (μτφρ. Πολ. Τσαλίκη-Κιόσογλου), Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2010.

16. Ἰωάν. 3, 19-21.

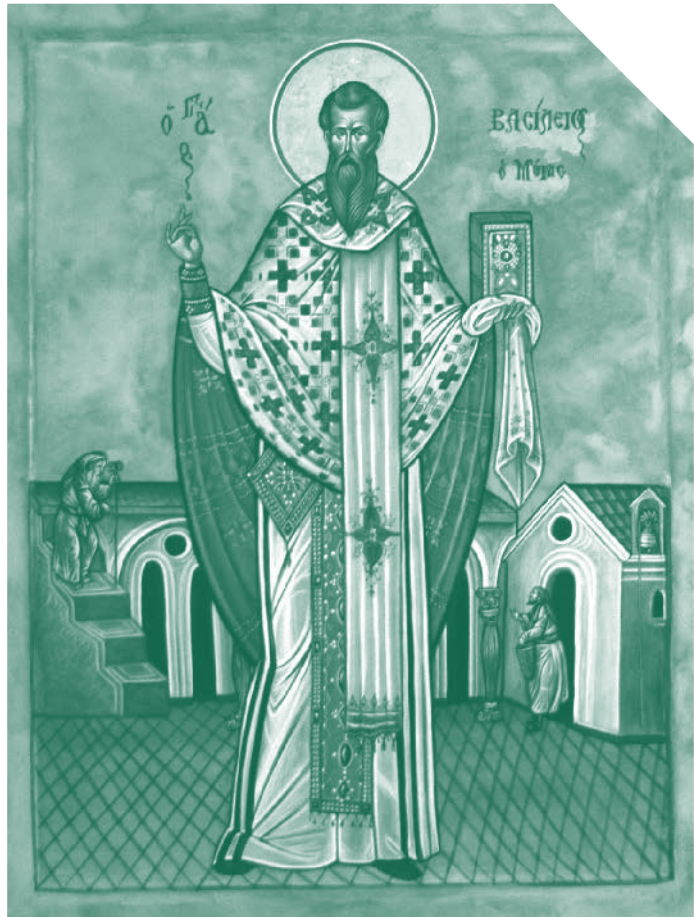
Ο ΑΚΑΝΘΩΔΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΕΟΥ

Τοῦ κ. **Δημ. Ν. Παπαθανασοπούλου**, Φιλολόγου -
τ. Λυκειάρχη

Ὁ Μέγας Βασίλειος (330-379 μ.Χ.), ὡς γνωστόν, ἔγραψε πραγματεῖαν μέ τόν τίτλον: «Πρός τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων»¹. Εἶναι ἐπιστολή, πού ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ἀνεψιούς του, οἱ ὅποιοι ἐσπούδαζαν εἰς ἐθνικές φιλοσοφικές σχολές τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπεδίωκε νά τοὺς καταστήσῃ προσεκτικούς ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῆς δεούσης σημασίας πρὸς τὴν σοφίαν τῶν ἀρχαίων κατὰ τὸ ὀρθόν μέτρον καί συνάμα ἤθελε νά τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν χρησίμων διδαγμάτων τῆς Παλαιᾶς Σοφίας.

Μεταξὺ πολλῶν ὁ συγγραφεὺς-ἐπιστολογράφος περιλαμβάνει τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα: «...καὶ καθάπερ τῆς ῥόδωνιᾶς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων, ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα. Εὐθύς οὖν ἐξ

ἀρχῆς ἐπισκοπεῖν ἕκαστον τῶν μαθημάτων καὶ συναρμόζειν τῷ τέλει προσῆκε...» [κατὰ μετάφρασιν: «...καὶ ὅπως τὸ τριαντάφυλ-

1. M.P.G. 31, 564 ἐξ.

λόν τό ἀποκόπτομεν καί ἀποφεύγομεν τά ἀγκάθια τοῦ θάμνου του, ἔτσι καί ἀπό τά συγγράμματα (τῶν ἀρχαίων) θά παραλάβωμε ὅ,τι εἶναι χρήσιμον, καί ὅπωςδήποτε θά προφυλαχθοῦμε ἀπό τά ζημιογόνα καί δυσάρεστα ἐπακόλουθα. Ἀμέσως, λοιπόν, ἀπό τήν ἀρχήν ἐπιβάλλεται χωριστά νά ἐξετάζωμεν καί πρὸς τόν σκοπόν μας νά τά προσαρμόζωμε...].

Προσθέτει δέ ὁ ἴδιος πατήρ τῆς Ἐκκλησίας καί τήν δωρικήν παροιμίαν «τὴν πέτρα σὶ ἀλφάδι» δηλαδή ἀναφέρεται εἰς τόν κτίστην πού προσαρμόζει τὶς πέτρες τὶς ἐντοιχιζόμενες πρὸς τήν γραμμὴν τοῦ ράμματος, ἥτοι μὲ τό λεγόμενον νῆμα τῆς στάθμης.

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ κοινωνικός μας βίος προχωρεῖ ἀνάμεσα σέ ἀγκάθια, δηλαδή μεταξὺ κακοτυχιῶν καί ἀντίξων περιστάσεων, ἰδιαιτέρως σήμερα.

Ὁ κοινωνικός βίος μας εἶναι ἀκανθώδης καθ' ὅλες τὶς φάσεις του. Ἡ ἐπελθοῦσα ποικίλη κρίσις ἢ οἰκονομική, ἢ ἠθική, ἢ πνευματική κ.λπ., ἔχει αὐξήσει τά ἀγκάθια μέσα στὴν οἰκογένεια, τό σχολεῖον, τό γραφεῖον, στό ἐπάγγελμα καί ὅπουδήποτε ἄλλοῦ. Τρωτά καί ἀγκάθια συναντᾷ κανεὶς παντοῦ σήμερα, εἰς μείζονα βαθμὸν καί ἔκτασιν ἀπὸ ἄλλα χρόνια.

Αὐτά τά ἀγκάθια μᾶς περιβάλλουν πανταχόθεν. Στά σχολεῖα, στά Πανεπιστήμια, εἰς τοὺς δρόμους καί τὶς πλατεῖες. Τό βλέ-

πομεν καί τό βιώνομεν ὅλοι στὴν καθημερινότητα μας, ἐγράφετο καί δυστυχῶς παρατηροῦνται καί σήμερα, εἰς γνωστὸν περιοδικὸν χαρακτηριστικῶς: «*Ἀκολουθοῦν τὰ κακῶς κείμενα στὶς πλατεῖες, στοὺς δρόμους, στὰ πάρκα, στοὺς κήπους, στοὺς τοίχους τῶν δημοσίων κτιρίων, στὶς πινακίδες, βρωμιὰ παντοῦ, δρόμοι μὲ λακκοῦβες, πεζοδρόμια μὲ ἐμπόδια, ὑπόνομοι βουλωμένοι, πάρκα μὲ σπασμένα καθίσματα, μὲ ἔλλιπὴ φωτισμό, κῆποι μὲ κομμένα ἄνθη, ξερά χόρτα καί ἀγκάθια, σωροὶ σκουπιδιῶν...* Προτομές ἡρώων καί ἀνδριάντες μὲ κάθε εἶδους ζωγραφιά, κτυπήματα, σπασίματα καί βαμμένοι μὲ μπογιές καί ἀλλοιωμένες μορφές ἢ μὲ γραψίματα ὑβριστικῶν συνθημάτων. Τό μέγιστο τρωτό πού ἄπτεται καί τῆς ἀσφαλείας τῶν πολιτῶν εἶναι ἡ βαναυσότητα στὶς πινακίδες τῆς τροχαίας. Τὰ αὐτοκόλλητα πού καλύπτουν σημαντικὰ σήματα, ὅπως τό STOP ἢ τό ἀριστερά ἢ δεξιὰ εἶναι ἀπαράδεκτα φαινόμενα...» (Χρυσόστομος Σεκοῦνδος, «ΤΑ ΤΡΩΤΑ» περ. «Σύνδεσμος», τεύχ. 478 - Ἀπρίλ. 2013, σελ. 104).

Οἱ πάντες συμφωνοῦν καί ἐπιβεβαιώνουν τά ἀναγραφόμενα ἀνωτέρω, καθ' ὅσον αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότης, πού προκαλεῖ ἀπογοήτευσιν καί ὀδύνην καί συνεχίζεται.

Ὅμως ἡ ἐπιλογή τοῦ πρακτεοῦ ἐκ μέρους ὄλων τῶν ὑγιῶν δυνάμεων τῆς κοινωνίας δέν εἶναι εὐχερῆς ὑπόθεσις κατὰ τήν σημερινὴν συγκυρίαν, ἀλλ' οὔτε καί ἀδύνατη. Ὁ

1. Ὑπενθυμίζουμε στοὺς συνδρομητὲς καί συνδρομητρίες τοῦ περιοδικοῦ μας, τὴν ἀνανέωση τῶν συνδρομῶν τους.
2. Ἡ ἐτήσια συνδρομὴ γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ ὀρίζεται στὰ 15 €, γιὰ τὴν Κύπρο στὰ 20€, καί γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ στὰ 30€.
Ἡ καταβολὴ μπορεῖ νά γίνῃ στὰ κατά τόπους βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» ἢ στοὺς ἀντιπροσώπους.
3. Ἡ καταβολὴ συνδρομῶν μέσω e-banking, παρακαλοῦμε νά συνοδεύεται ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ καταθέτη, καί εἰ δυνατόν νά ἐνημερώνεται ἡ Γραμματεία τοῦ περιοδικοῦ μας μέσω ἠλεκτρονικοῦ μηνύματος στό ellinochr.agogi@gmail.com.

Τό IBAN γιὰ τραπεζικὴ πληρωμὴ (Τράπεζα Eurobank) εἶναι:

GR 8002602010000930100366731

καθείς ἡμπορεῖ μέ ἕνα συνεχῆ ἀγωνιστικόν κόπον νά ἐφαρμόζη τόν κώδικα τρεχούσης ἠθικῆς συμπεριφορᾶς ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ του, ἔναντι τῶν ἄλλων κοινωνικῶν μελῶν καί ἔναντι κυρίως τοῦ Θείου.

Ὁ Μέγας Βασίλειος στό ἀξιοσπούδαστον πόνημά του - ἐπιστολήν, προσπορίζει τά κριτήρια, μέ τά ὅποια ὁ νέος εἶναι εἰς θέσιν νά πραγματοποιηθῇ τήν ἐπιλογήν τοῦ ἐκάστοτε πρακτέου καί μέ τήν διδαχήν τῶν συγγραμμάτων τῆς παλαιᾶς σοφίας.

Ὁ μέγας φιλόσοφος τῆς Γερμανίας Ἐμμανουήλ Κάντ (1724-1809) μέ τήν περίφημη κριτικήν τοῦ Πρακτικοῦ Λόγου (ἔγραψε καί κριτικήν τοῦ Καθαροῦ Λόγου), συνιστᾷ, ὁ ἄνθρωπος νά πράττη καί νά συμπεριφέρεται ἔτσι, ὥστε τά ἔργα του νά ἔχουν τόν χαρακτήρα καθολικοῦ νόμου καί ἰσχύος.

Ὁ Χριστός ὁμως διδάσκει κατά τόν πληρέστερον τρόπον ἐδῶ καί 2000 χρόνια πρῖν ἀπό σήμερα: *«Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καί ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. Οὕτως γάρ ἐστίν ὁ νόμος καί οἱ προφῆται»*².

Συνεπῶς, ὁ ἀκανθῶδης κοινωνικός βίος θά ἐξομαλυνθῇ, ἂν θά ἰσχύσῃ ἡ ἐπιλογή τοῦ πρακτέου, ὅπως εἶναι λ.χ. ὁ σεβασμός τοῦ ἑαυτοῦ μας καί τῶν ἄλλων, ὁ σεβασμός πρὸς τά μέσα δημοσίας χρησιμότητος, ἧτοι τηλεφωνικοί θάλαμοι, σήματα τροχαίας, ἀνδριάντες καί προτομές σημαντικῶν προσώπων τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πατρίδος καί τά παραγγέλματα τῶν ὑγειονομικῶν ἀρχῶν διὰ τήν δημοσίαν ὑγείαν.

Ἡ ὀλοκληρωμένη διαπαιδαγώγησις μέ ἦθος ἀμοιβαιότητα καί συναλληλίας στοιχειοθετεῖ τόν κώδικα τῆς ὀρθῆς διαγωγῆς καί πολιτείας. Εἶναι τό μέτρον τῆς ἐπιλογῆς τοῦ πρακτέου ἐν μέσῳ ἀκανθῶν καί τριβῶν, πού παρεμβάλλονται κατά τήν πορείαν τῶν κοινωνικῶν.

Τό μέγα καί ἐξακολουθητικόν ἀτύχημα παγκοσμίως καί διὰ τόν πολύπαθον τόπον μας εἶναι ἡ βρυχωμένη πανδημία τοῦ Covid-19. Εἰς χιλιάδας ἀνέρχονται τά θύματα διεθνῶς. Εἰς τήν πατρίδα μας ἑκατοντάδες ἐπί καθημερινῆς βάσεως ἀνακοινῶνται τά κρούσματα, δεκάδες οἱ θάνατοι καί οἱ διασωληνωμένοι εἰς τίς Μ.Ε.Θ.

Ὁ τύπος ἀναγράφει συνεχῶς ὅτι *«Εφιαλικές εἶναι οἱ διαστάσεις τῆς πανδημίας. Ἡ ἀνησυχία μας τυγχάνει πολλαπλή καί ἀγωνιώδης μέ τήν προκλητικότητα καί τήν παραβατικότητα τῆς Τουρκίας μέ μόνιμον τήν ἀπειλήν θερμοῦ ἢ θερμῶν ἐπεισοδίων ὑπαιτιότητι τῆς γείτονος χώρας. Τό πολυεῖδές καί παντοίας μορφῆς καί φύσεως κακόν καλπάζει. Δυσσοίωνα εἶναι τά μηνύματα»*. Καί ἡ πανδημία τοῦ Covid-19 μαίνεται πολλαπλῶς.

Τί θά πράξωμεν; Ὅλοι χρειάζεται νά εἴμεθα ἐν ἐνεργείᾳ καί ἐν ἐτοιμότητι, πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ πρακτέου. Κεντρικόν ρόλον στό ὅλο ἐγχείρημα αὐτονοήτως, καλοῦνται νά λάβουν οἱ ἐκπαιδευτικοί κάθε βαθμίδος, μέ στήριξιν τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου. Αὐτοί θά ἐμπνεύσουν καί μέ πειθῶ θά καθοδηγήσουν τήν νέαν γενίαν, σέ μία διαφορετική πορεία ζωῆς.

Ἐρωτᾶται ὁμως: ὑπάρχει ἐλπίδα ἀνακάμψεως στήν δοκιμαζομένην πατρίδα μας μέ τίς ἰσχύουσες συνθῆκες;

Κλείομεν τήν παροῦσαν ἐπιφυλλίδα μέ τήν τελευταίαν στροφῆν τοῦ ποιήματος τοῦ Ἰωάννη Πολέμη *«Μή φοβηθῆς»*:

*«Μή φοβηθῆς αὐτόν π' ἐστήριξε
στήν πίστη ἐπάνω τήν ἐλπίδα
τόν εἶδα στή ζωή νά μάχεται
μά πάντα ἀνίκητο τόν εἶδα».*

Ἡ ἐλπίδα καί μάλιστα ἡ ἀγωνιστική, ἡ ἐμπνεόμενη ἀπό τήν Πίστιν, πάντοτε ἐνισχύει, ἐνθαρρύνει καί ἐπιρρωννύει τόν Πιστόν.

Ὁ ἀγιογραφικός λόγος ἰσχύει *«εἰς τό διηνεκές»* *«καί ἡ Ἐλπίς οὐ καταισχύνει»*.

2. Μαθ. 7, 12.

ΠΑΝΑΓΙΑ Η «ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ»

Του κ. **Ανδρέα Δημάκη**, Φιλολόγου - Ιστορικού

Ἡ μονή τῆς Καισαριανῆς

βρίσκεται σέ κατάφυτη κοιλάδα στους πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ, σέ ὑψόμετρο 350 μ. καί ἀπέχει ½ ὥρα ἀπό τήν Ἀθήνα. Ὁ κυρίως ναός (Καθολικό), ἀφιερωμένος στό Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, οἰκοδομήθηκε τόν ὕστερο 11^ο αἰῶνα. Σήμερα σώζεται ὁ βυζαντινός μοναστηριακός λουτρῶνας.

Ὁ βυζαντινός ναός κτίστηκε σέ θεμέλια ρωμαϊκοῦ κτίσματος, τοῦ ὁποῦο χρησιμοποιοῦσε τό ὑλικό. Τό καθολικό εἶναι ἐγγεγραμμένος ναός, σταυροειδής σέ τετράγωνο, μέ λαμπρή βυζαντινή τοικοδομία καί τροῦλο ὀκταγωνικό, πού στηρίζεται σέ 5 κολόνες μέ ἰωνικά κιονόκρανα.

Ἐσωτερικά ὁ ναός ἔχει τοιχογραφίες τοῦ 18^{ου} αἰ., πού ἀκολουθοῦν πρότυπα τῆς κρη-

τικῆς ζωγραφικῆς τοῦ 16^{ου} αἰ. τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὀρους καί παριστάνουν θέματα ἀπό τήν Παλαιά καί Καινή Διαθήκη. Οἱ τοιχογραφίες τοῦ νάρθηκα, σέ λαϊκό στυλ, εἶναι ἔργα τοῦ ἀγιογράφου Ἰωάννου Ὑπάτου τοῦ Πελοποννησίου, τοῦ 1682. Ἐνα ὑψηλό τεῖχος περιβάλλει τά κτήρια τοῦ Μοναστηριοῦ. Ἐπειδή εἶναι κρυμμένο στή βαθύσκωτη πλαγιά τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀποτελοῦσε ἀσφαλές καταφύγιο σέ ὅποιον ἤθελε νά κρυφτεῖ σέ δύσκολες στιγμές. Ἀπό ἐκεῖ, χωρίς νά γίνεται ἀντιληπτό ἀπό μακριά, μπορούσε κανεῖς νά κατοπιτεύσει ὅλο τό λεκανοπέδιο τῆς Ἀττικῆς μέχρι τή θάλασσα καί τά νησιά τοῦ Σαρωνικοῦ.

Μολοντί ὁ ναός εἶναι ἀφιερωμένος στό Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, τό μεγάλο πανηγύρι του γινόταν τῆς Ἀναλήψεως.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

Ὡς πρὸς τὴν ὀνομασία τοῦ μοναστηριοῦ, οἱ ἱστοριοδίφες καὶ λόγιοι τοῦ 19^{ου} κυρίως αἰῶνα ἐξέφρασαν πολλές καὶ ποικίλες γνώμες, ὅλες μέχρι σήμερα ἀνεξακρίβωτες.

Κατὰ μίαν ἄποψη ἡ ὀνομασία προῆλθε ἀπὸ ἔπαυλη τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Ἐλάχιστα πιθανὴ φαίνεται ἡ ἔτυμολογία ὅτι τὸ ὄνομά του τὸ μοναστήρι τὸ πῆρε ἀπὸ μίαν εἰκόνα τῆς Παναγίας, πού φυλασσόταν ἐκεῖ καὶ ἡ ὁποία ἦρθε ἀπὸ τὴν Καισάρεια. Ἀντιθέτως, ἀρκετὰ πιθανὴ φαίνεται ἡ ὀνομασία τῆς Μονῆς νὰ προῆλθε ἀπὸ κάποιον μοναχὸν Καισάριο, ἰδρυτὴ ἢ ἡγούμενον αὐτῆς, καθὼς ἐπίσης πιθανὴ εἶναι ἡ ἔτυμολογία ἀπὸ ἐπίθετον τῆς Παναγίας κατ' ἀναλογία τοῦ Ἐκατονταπυλιανῆ, Τουρλιανῆ, Καστριανῆ, Καφφατιανῆ κ.λπ. Ἐπίσης, ἀπὸ ἐπίθετον καισαριανὸς εἶναι δυνατό νὰ σχηματίσθηκε Καισαριανῆ, μόνον πού πρέπει νὰ ἀποδειχθεῖ ἱστορικὰ ἡ ὕπαρξι προσώπου, πού σχετίζεται μὲ τὸν Καίσαρα καὶ ὀνομάσθηκε Καισαριανὸς.

Ἄλλοι λένε πὼς τὸ ὄνομα προέρχεται ἀπὸ κάποιον Καίσαρα, δηλαδὴ τοὺς ἀδελφούς τοῦ αὐτοκράτορα, πού ἡ Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία εἶχε ἐξορίσει στὴν Ἀθήνα, ἐνῶ ἄλλοι θεωροῦν ὅτι ἀφιερῶτρια τῆς μονῆς ἔπρεπε νὰ εἶναι κάποια Συριανῆ.

Ἡ ὀνομασία ἀποδόθηκε ἐπίσης στο ὄνομα κάποιου ἰδρυτῆ φιλοσοφικῆς σχολῆς στὸν Ὑμηττό, πού θὰ λεγόταν Συριανός. Ἐπ' αὐτοῦ, ὁ ἱστορικὸς τῶν Ἀθηνῶν, Δημήτριος Καμπούρογλου, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ μοναστήρι τῆς Καισαριανῆς ἀποτελοῦσε ἀρχικὰ φιλοσοφικὴ σχολή, ἡ ὁποία, ἀφοῦ παρέτεινε ὡς τέτοια γιὰ κάποιον χρόνον τὴ ζωὴ της μετὰ τὴ διάλυση τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανό, ἐγίνε μίαν ἀπὸ τίς πρῶτες χριστιανικὲς μονές. Ἀλλὰ καὶ ὁ Καισάριος Δαπόντες (18^{ος} αἰῶν) εἶχε ἀμφιβολίες γιὰ τὴν καταγωγή τῆς ὀνομασίας τῆς Καισαριανῆς, γιὰτὶ ἀπαριθμῶντας τίς ἐκκλησίες τῆς Παναγίας καταλήγει:

«... τὸ ἓνα λέν' Πεντέλη
τὸ ἄλλο λέν' Καισαριανή
τίς οἶδε γιὰτὶ τέλη;»

Οἱ Τοῦρκοι ὀνόμαζαν τὸ μοναστήρι «κότς-μπάσι», δηλαδὴ κεφαλὴ κριοῦ, ἀπὸ τὴν πηγὴ πού βρισκόταν ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδον τῆς μονῆς καὶ εἶχε αὐτὴ τὴ μορφή. Στὰ τελευταῖα χρόνια ἦταν γνωστὸ σὰν Συργιανῆ καὶ ἔτσι τὸ ἀνέφερε τὸ δημοτικὸ τραγούδι.

«*Στὴ Συργιανῆ σεργιάνι
καὶ στήν Πεντέλη μέλι
καὶ στὸ Δαρνὶ κρῦο νερό
πού πίνουν οἱ ἀγγέλοι.*»

Οἱ πρῶτες γραπτὲς μαρτυρίες γιὰ τὸ μοναστήρι τῆς Καισαριανῆς μᾶς παραδίδουν καὶ τίς δύο ὀνομασίες. Τὸ ἔτος 1208 ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ' τὸ ἀναφέρει ὡς «Σάββα Συριανῆ», ἐνῶ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1209 ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης σέ μίαν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς τὸ ἀποκαλεῖ Καισαριανῆ.

Λίγο πιὸ ψηλά, στὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ μοναστηριοῦ, βρίσκεται ἓνα ἱερό, τὸ Ἁγίασμα, πού στεγάζει μίαν πηγὴν. Παλαιότερα στὴ γιορτὴ τῆς Ἀναλήψεως γινόταν ἐκεῖ μεγάλο πανηγύρι, ὅπου μαζεύονται ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τῆς Ἀθήνας. Ἡ παράδοσι ἤθελε μάλιστα ἓνα περιστέρι κατεβαίνοντας ἀπὸ ψηλά νὰ ταρασσει τὰ νερά τῆς πηγῆς μὲ τὸ τίναγμα τῶν φτερῶν του καὶ ὁποῖος ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔπαιρνε πρῶτος νερό, γιὰ νὰ πιεῖ ἢ γιὰ νὰ πλύνει μέρος τοῦ σώματός του, πού ἔπασχε, θεραπευόταν. Ἡ παράδοσι αὐτὴ τελειώνει ὡς ἐξῆς: «*Ἡ Συριανῆ εἶχε μεγάλη ὑπόληψιν, διὰ τοῦτο, ὅταν ἀσθενοῦσαν ἢ ἔπασχαν ἀπὸ τίποτε, ἔταζαν στή Χρυσοσυργιανιώτισσα νὰ πᾶνε πεζοὶ στή κάρη Της, νὰ λειτουργήσουν καὶ νὰ πᾶνε μίαν λαμπάδα ἴσαμε τὸ μπῶνι τους.*»

Ἡ ἴδια παράδοσι ἀναφέρει καὶ τὸ ἐξῆς θαῦμα: Ἦταν μίαν Τουρκάλα πολὺ ὡραία, ἀλλὰ εἶχε κάτι στὰ πόδια της καὶ ὅσα γιατρικὰ κι' ἂν ἔκαμε, στάθηκε ἀδύνατον νὰ γιαιτρευτεῖ. Τὸ ἀνέφερε σέ μίαν χριστιανὴν γειτόνισσάν της, ἡ ὁποία τῆς εἶπε ὅτι πρέπει νὰ πᾶει τῆς Ἀναλήψεως στὴ Χρυσοσυργιανιώτισσα, νὰ πάρει ἁγίασμα, νὰ ἀλείφει τὰ

πόδια της και νά γιατρευτεί. Αὐτὴ ὅμως φοβήθηκε μήπως τὸ ἀκούσει ὁ ἀγᾶς, ὁ ἄντρας της, πού μισοῦσε φοβερὰ τοὺς ρωμιούς χριστιανούς και τὴ σκοτώσει. Τὴ νύκτα ἐκείνη ἡ Τουρκάλα εἶδε στὸν ὕπνο της μιὰ γυναίκα μεγαλόπρεπη, πού ἔλαμπε ἀπὸ πολὺ φῶς και πῆγε κοντά της, τὴ χάιδεψε και τῆς εἶπε νά ῥθει στὸ σπῆτι της νά τὴν ἀλείψει μὲ τὰ δάκρυά της, γιὰ νά γιατρευτεί.

Τότε ξύπνησε τρομαγμένη και τὴ ρώτησε ὁ ἄντρας της, γιατί φώναζε στὸν ὕπνο της. Ἀνέφερε στὸν ἄντρα της τὸν ἀγᾶ τὸ ὄνειρο –(μὲ τὴν προϋπόθεση νά μή τὴ μαλώσει)– και τὴν ἐξήγησε, πού ἔδινε σ' αὐτό, χωρίς νά μαρτυρήσει τὴ χριστιανὴ γειτόνισσα. Τότε ὁ ἄντρας της τῆς εἶπε νά πάει, γιὰ νά δοκιμάσει κι' αὐτὸ το γιατρικό. Καί τελειώνει ἡ διήγηση τοῦ θαύματος μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Τότες κείνη παράγγειλε μιὰ μεγάλη λαμπάδα κι ἐφώναζε τὴ χριστιανὴ γειτόνισσα και πεζῆ ἀνήμερα τῆς Ἀναλήψεως πῆγε στὸ Μοναστήρι τῆς Καισαριανῆς, πῆρε ἀγίασμα, ἔπλυνε τὰ ἀνήμπορα πόδια

της και γιατρεύτηκε». Σχετικὸ εἶναι τὸ διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη μὲ τὸν τίτλο: «Τὸ θαῦμα τῆς Καισαριανῆς».

Ἀλλὰ τὴν ἴδια μέρα, οἱ γυναῖκες μόνες τους ἀποσύρονταν γύρω ἀπὸ μιὰ ἄλλη πηγή, τὴν Καλοπούλα, πού βρίσκεται ἐπίσης κοντά στὸ μοναστήρι, πρὸς τὰ βορειοανατολικά, γιατί ἔλεγαν πῶς τὰ νερά της εὐνοοῦν τὴν εὐτεκνία. Τότε μερικοὶ τραγουδοῦσαν τὸ δίστιχο:

*«Τῆς Καλοπούλας τὸ νερὸ
λένε πῶς ἔχει βδέλες
μα ῥκεινο βδέλες δέν ἔχει,
μόν' ὄμορφες κοπέλες».*

Κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ὁθωνος ἡ μονή, πού εἶχε δοκιμαστῆ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα, ἀνασυγκροτήθηκε και λειτουργοῦσε ὡς γυναικεῖα. Ἀργότερα διαλύθηκε και ἀνακηρύχθηκε χριστιανικὸ μνημεῖο διατηρητέο, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποῖα ὑπάγεται ἀπὸ τότε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, «Ἡ Καισαριανή», ἐν Ἀθήναις, τύποις Στυλιανοῦ Γαλνᾶκη, Πραξιτέλους 27, 1929.
- Α.Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΑΛΑΙΟΥ, «Καισαριανή», ἐν Ἀθήναις 1956, ἐκδόσεις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ περιοδικοῦ «Πολέμων».
- *Θρησκευτικὴ και Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, 7^{ος} τόμος, Ἄρθρο «Καισαριανῆς, Μονή», ἐκδότης Μαρτίνος, Ἀθῆναι 1965.
- ΘΕΑΝΩ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ, *Τὸ Μοναστήρι τῆς Καισαριανῆς*, ἐκδόσεις Ἀπόλλων, Ἀθήνα 1977.
- *Μεγάλη Σοβιετικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τόμος ΙΕ', Ἄρθρο «Καισαριανή», ἐκδοτικὴ ἐταιρεία «ΑΚΑΔΗΜΟΣ», Α.Ε., Ἀθήνα 1979.
- ΣΠΥΡΟΣ ΤΖΟΚΑΣ, *Καισαριανή, ἡ φυσιογνωμία μιᾶς Πόλης*, Ἀθήνα 1998.

Η ΑΥΤΟΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ*

(Από τό έργο του Friedrich Wilhelm Foerster,
Schule und Charakter)**

Στήν άγωγή τής «φιλαλη-
θείας», ιδιαιτέρως τό παράδειγμα του διδάσκοντος αυτονοήτως είναι όλως ιδι-
αζούσης σημασίας. Όποιος θέλει νά όδη-
γήσει τά λόγια του παιδιού στήν ακρίβεια,
πρέπει ό ίδιος κατ' άρχάς νά διερωτηθεϊ
«πώς έχουν τά πράγματα μέ τά δικά μου λό-
για – δηλαδή, αυτά που έγώ λέω». Τά παιδιά
άντιλαμβάνονται άμέσως εάν ή φιλαλήθεια
του δασκάλου τους είναι μιá πραγματική
όμολογία, μιá πίστη στήν αλήθεια που νικā
τόν κόσμο, ή εάν είναι κάτι μέ τό όποιο
παίζουμε καί τό όποιο πωλούμε διά «τρι-
άκοντα άργύρια». Σέ ό,τι άφορā τά θέματα
τής ακριβολογίας, πολλοί από τους ώρίμους
παραμένουν σε όλη τους τή ζωή σε μιá συ-
γκεχυμένη αντίληψη, διότι έξακολουθητικά
βρίσκουν διέξοδο στο «έξ ανωτέρας βίας
ψευδος», χωρίς νά έννοοϋν ότι μέ αυτού
του είδους τήν υποθετική φιλαλήθεια δέν
μποροϋμε νά μορφώσουμε χαρακτήρες.

Πολύ επιτυχώς τονίζει καί ό καθηγητής
Barnett από τήν Όξφόρδη, ότι οι μαθητές
από τό ποιόν τής διδασκαλίας πολύ συ-
ντόμως αντιλαμβάνονται, εάν ό διδάσκα-
λός τους είναι άνθρωπος, εις τό φρόνημα
του όποιου ή αλήθεια βρίσκεται υπεράνω
όλων. Μέ τόν τρόπο που ό διδάσκων όμο-

λογεί μετά παρηψίας τις δυσκολίες ενός
όποιουδήποτε προβλήματος, παραδέχεται
τήν ανεπάρκεια ενός πειράματος, αποκα-
θιστā ένα παλιό έλλιπές κείμενο, αναγνω-
ρίζει τά δικά του κενά, καί από τόν τρόπο
μέ τόν όποιο σκέφτεται νά μή μεταδώσει
ποτέ στήν τάξη τήν ιδέα ότι μιá υπόθεση
έχει κλείσει, –ένω στήν πραγματικότητα
θέλει μόνον νά τήν άποσιωπā–, δι'όλων
αυτών αναπτύσσει στα παιδιά τό φρόνημα
καί τό αίτημα, νά βλέπουν τά πράγματα καί
νά τά παρουσιάζουν (περιγράφουν) όπως
πράγματι είναι, ό πυρήνας τής φιλαλη-
θείας, τής ειλικρινείας¹. Ένας δάσκαλος

1. Μέ πόση όξυδέρκεια εξακριβώνουν τά παιδιά άδύ-
νατα σημεϊα στις παραινέσεις των ώρίμων, όταν
μάλιστα άπαγγέλλονται κατά τρόπον αυθεντικό, τό
άποδεικνύει ή έξης ιστορία: Ένας πατέρας λείει στο
άγόρι του, που τρομοκρατήθηκε όταν ένας σκύ-
λος του γαύγισε έντονα: «Μή φοβāσαι. Σκυλιά που
γαυγίζουν δέν δαγκώνουν». Τό άγόρι τόν ρωτā για
νά είναι πλήρως έξασφαλισμένο: «Αυτό τό ξερει ό
σκύλος;». Πράγματι υπάρχουν πολλοί σκύλοι, οι
όποιοι γαυγίζουν δυνατά καί εν τέλει δαγκώνουν.
Δέν μπορεϊ λοιπόν κανείς νά είναι τόσο λίγο συ-
νετός όσον άφορā επιπόλαιες γενικεύσεις. Αυτή
ή σύνεση είναι μιá έντολή τής φιλαληθείας. **Μιá
συζήτηση μέ νέους περί επιπολαίων γενικεύσε-
ων, μπορεϊ νά δώσει πολύ σπουδαίες άπόψεις
για αυτοαγωγή**, οι όποιες μποροϋν κατοπιν νά

* Είναι γνωστό, ότι ή πλειονότητα των εκπαιδευτικών, άρνεϊται τήν αξιολόγηση, καί πιστεύει ότι δέν χρήζει
βελτιώσεων ό χαρακτήρας μας, ή επιστημονική μας κατάρτιση καί ή παιδαγωγική μας πρακτική. Οι επι-
σημάνσεις στήν ένότητα αυτή του σπουδαίου παιδαγωγού είναι πολύ ένδιαφέρουσες. Στο πρωτότυπο, ή
ένότητα επιγράφεται «Die Selbsterziehung des Erziehers».

** Friedrich Wilhelm Foerster, *Schule und Charakter*, Recklinghausen 1953, σ. 113 έξ., μτφρ. (+) Μ.Χ.Π., σε
προσαρμογή γλωσσική τής Συντάξεως.

ἀμελής, προξενεί ο ίδιος τήν μεγαλύτερη βλάβη στον έαυτό του, διότι δέν κατόρθωσε νά άποκτήσει τήν ένσυνείδητη συνήθεια προς άυστηράν διανοητικήν άναζήτηση τής αλήθειας. Όταν π.χ. προσκαλεί ένα παιδί, άπό ένα μόνο σχεδιάγραμμα, πού αυτός καταχρηστικώς τό όνομάζει «πείραμα», νά βγάλει τό συμπέρασμα ότι τά άντικείμενα όταν αυξάνεται ή θερμοκρασία διαστέλλονται, ο δάσκαλος αυτός έχει διαπράξει τό θεμελιώδες έκείνο σφάλμα κατά τής λογικής καί τής αληθείας, τό όποιο είναι πηγή τών περισσοτέρων συλλογιστικών λαθών τής άνθρωπότητας. Η έξαγωγή δηλ. συμπεράσματος άπό μία μοναδική περίπτωση καί ή άναγωγή τής εις γενικό κανόνα. Γι' αυτό

Τά παιδιά άντιλαμβάνονται άμέσως εάν ή φιλαλήθεια του δασκάλου τους είναι μία πραγματική όμολογία, μία πίστη στην αλήθεια.

τό πρώτο καθήκον, τό όποιο έναπόκειται στον διδάσκοντα, πού θέλει νά καθοδηγήσει στην άναζήτηση τής αλήθειας, είναι ή γνώση καί ή πρακτική εφαρμογή τών στοιχειοδεστέρων κανόνων τής Λογικής, για νά μπορεί νά διακρίνει ένα κακό άπό ένα καλό έπιχείρημα (Barnett, Common sense in education and teaching, London, Longmans, Green & co, p. 53).

έφαρμοσθούν καί στην ήθική του πολιτικώς κρίνουν. Έδώ βλέπει πάλι κανείς πόσες γόνιμες άφορμές για άβιαστη συζήτηση ήθικών προβλημάτων προσφέρει ή σχολική ζωή καί ή όλη σχολική διαδικασία καί πώς μπορούν νά δίδονται στίς περιπτώσεις αυτές πολύ συχνά προτροπές για σκέψη καί προς έμβάθυνση τής συνειδήσεως, οι όποιες εισδύουν βαθύτερα άπό τίς ύπομνήσεις, πού δίδονται εις τό συστηματικό μάθημα τής ήθικής.

Ο σύγχρονος παιδαγωγός βρίσκεται σε μία έξαιρετικά δύσκολη θέση: δέν μπορεί νά περιορίζεται στό νά μεταφέρει για λόγους παιδαγωγικούς στη νέα γενιά αλήθειες γενικώς άναγνωρισμένες καί άποδεκτές. Τόν βλέπουμε έν μέσω μιας γενικής άποσύνθεσης όλων τών σταθερών κανόνων νά πρέπει νά σωθει πρώτα ο ίδιος επί σταθερού πάλι έδάφους, πριν μπορέσει νά διαπλάσει χαρακτήρες μέ επίγνωση του σκοπού του. Πώς θά έκριζώσει κανείς τό πνεύμα του ψεύδους μεταξύ τών νέων, όταν δέν έχει, αντίθετα προς τό πνεύμα τής έποχής μία σθεναρή καί διά πολλών καλλιεργημένη πεποίθηση περί τής άναγκαιότητας τής άπολύτου αλήθειας; Όλη ή πνευματική κατάσταση τής έποχής μας άνθίσταται εις τό «έθος τής αληθείας». Τό

πνεύμα τών άνέσεων έννοεί τό ψεύδος, τό όποιο συνδέεται μέ τήν τεχνική τής διευκολύνσεως στη ζωή, ένω ή ύπεροχή τής δυνάμεως τής κοινωνίας επί του άτομου του δημιουργεί χίλιους πειρασμούς, πού τό ύποκινούν σε άνακρίβεια λόγων. Η ήπιότητα του άνθρώπου προς τόν ίδιο τόν έαυτό του, γεννά ένα μαλθακό είδος άνθρωπισμού, ο όποιος άντενεργεί παντού στην συνέπεια τής αλήθειας. Η γενική mania

τοῦ κέρδους καί τῆς ἐπιτυχίας, βλέπει ὡς «ἐχθρό τοῦ λαοῦ» ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θέτει τήν ἀλήθεια πάνω ἀπό κάθε προσαρμογή. Τόν παιδαγωγό, ὁ ὁποῖος ἀναζητᾷ μία σταθερά, ἐν μέσῳ αὐτῆς τῆς κατάστασης τῆς ἐποχῆς μας, μόνο αὐτό θά μπορούσε νά τόν συμβουλευεῖ: νά σκεφθεῖ τόν λόγο τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου «contra mendacium», ὅτι πρέπει δηλαδή νά τάσσεται ἐναντίον κάθε ψεύδους, διότι εἶναι ἀδύνατο εἰς τήν διά μία καί μόνο φορά χορηγηθεῖσα ἄδεια νά θέσουμε ἔπειτα φραγμό ὅποτε θέλουμε. Ἐπί πλέον, ἐπί τῆ βάσει τῆς προσωπικῆς πείρας καί παρατηρήσεως τῆς ζωῆς, ἄς θέσουμε στόν ἑαυτό μας τό ἐρώτημα: πράγματι –ἐδῶ δέν λαμβάνουμε καθόλου ὑπόψη τήν ἀμετάκλητη ἀνάγκη, πού αἰσθάνεται κάθε σοβαρός καί συνεπής χαρακτήρας γιά τήν ἀπόλυτη εὐθύτητα τῶν λόγων– ἡ δελεαστική ὠφέλεια ὄλων τῶν λεγομένων ψευδῶν ἀνωτέρας βίας δέν ἐξαφανίζεται εὐθύς ἀμέσως, μόλις προχωρήσει κανεῖς ἀπό τίς στιγμιαῖες διευκολύνσεις τῶν παραπονημένων λόγων πρὸς τίς βαθύτερες συνέπειες τίς ὁποῖες ἀναμφιβόλως θά ἐπιφέρει στήν ἐμπιστοσύνη τοῦ περιβάλλοντος κάθε ἀνακρίβεια προφορικῆς ἐκθέσεως;

Γι' αὐτό καί τό τόσο ἐγκωμιασθέν ψεῦδος τό ὁποῖο λέγεται παρά τήν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς, πρέπει νά ἀντιμετωπισθεῖ ὑπό φῶς ἐντελῶς διαφορετικό τοῦ μέχρι τοῦδε θεωρουμένου. Κάθε βαθύτερη σκέψη ἐπί τοῦ προβλήματος τῆς ἀληθείας, θά μᾶς ὀδηγήσει στήν παρατήρηση ὅτι τίποτε ἄλλο δέν μᾶς ἐτοιμάζει ἕνα χαρακτήρα τόσο ἄστατο, τίποτε ἄλλο δέν θέτει τήν δύναμη τοῦ περιβάλλοντος ἐπάνω στήν ψυχή μας ὅσο τό ψεῦδος, καί ὅτι καμμία ἄλλη πνευματική στάση δέν εἶναι τόσο συμβολική γιά τή φύση τῆς σταθερότητας τοῦ χαρακτήρα, ὅσο ἡ ἀκλινῆς εὐθύτης λόγων. Γι' αὐτό ἀξίζει

τόν κόπο, ὁ διδάσκων νά στερεωθεῖ πνευματικά καί ἠθικά, ὥστε νά ἀπορρίψει κάθε συμβιβασμό μέ τό ψεῦδος. Μόνον ἔτσι θά ἀποκτήσει τήν παιδαγωγική δύναμη πρὸς μόρφωση ἀληθινῶν χαρακτήρων.

Ἦδη ἀπό τίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας (σ.σ.: ἐννοεῖ τόν 20^ο) ἔχει ἐξακριβωθεῖ, ὅτι ἡ διαφορά τῶν μετάλλων, τά ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται εἰς τήν κατασκευή τοῦ θώρακος τῶν πολεμικῶν πλοίων, δημιουργεῖ μαγνητικά ρεύματα, τά ὁποῖα κατά τρόπον πολύ ἐπικίνδυνο ἐκτρέπουν τήν πυξίδα ἀπό τήν κατεῦθυνσή της. Αὐτή ἡ ἐξακρίβωση ὀδήγησε τοὺς ἀρμοδίους νά περιβάλλουν τήν πυξίδα μέ μία μονωτική στιβάδα, ἡ ὁποία τήν διασφαλίζει ἀπό κάθε διαταραχή, πού προέρχεται ἀπό τόν σκελετό τοῦ πλοίου.

Ἀξίζει τόν κόπο, ὁ διδάσκων νά στερεωθεῖ πνευματικά καί ἠθικά, ὥστε νά ἀπορρίψει κάθε συμβιβασμό μέ τό ψεῦδος.

Αὐτό εἶναι μία ἀλληγορία: Καί οἱ λόγοι τοῦ ἀνθρώπου χρειάζονται, οὕτως εἶπεῖν, μία ἠθική μονωτική στιβάδα, μία δηλαδή ἐντελῶς σαφῆ ἐπίγνωση τῆς ἀπρόσμετρης σημασίας, τήν ὁποία ἔχει γιά τόν ἄνθρωπο προσωπικά καί γιά τήν κοινωνία ὀλόκληρη ἡ ἀκριβολογία, γιά νά εἶναι αὐτοὶ οἱ λόγοι ἐξασφαλισμένοι ἀπό κάθε παρενόχληση, ἡ ὁποία προέρχεται ὄχι μόνο ἀπό τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο, ἀλλά καί ἀπό τόν «μαγνητισμό», τόν ὁποῖον ἀσκοῦν στόν ἀνυπεράσπιστο καί ἀσταθῆ χαρακτήρα οἱ ἀπειλές καί οἱ ὑποσχέσεις τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (μέ αφορμή μιά επίκαιρη έκθεση και έναν χαιρετισμό)

Τό Μορφωτικό Ίδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς (Μ.Ι.Ε.Τ.) πού μᾶς ἔχει δώσει πολλές σπουδαίες ἐκδόσεις καθώς καί ἐκδηλώσεις, εἶχε τήν πολύ ωραία πρωτοβουλία, νά διοργανώσει μιά Ἐκθεση μέ αφορμή τά 200 ἔτη ἀπο τήν ἔναρξη τῆς Ἐπανάστασης. Θέμα τῆς : «Πῶς μάθαιναν οἱ Ἕλληνες γράμματα ἀπό τήν Ἄλωση μέχρι τήν Ἐπανάσταση (1453-1821)».

Ἡ Ἐκθεση ἐγκαινιάστηκε στίς 13 Ἀπριλίου καί θά παραμείνει ἀνοικτή ὡς 30 Ἰουνίου στό κῶρο τοῦ Παλαιοῦ Χρηματιστηρίου.

Ἀπό τά πλέον ἐνδιαφέροντα τῶν ἐγκαινίων, ἦταν ὁ χαιρετισμός τῆς κ. Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κατερίνας Σακελλαροπούλου. Καί τοῦτο διότι ὁ χαιρετισμός τῆς περιελάμβανε θέματα τά ὅποια πολλοί νεωτεριστές ἱστορικοί θέλουν νά παρακάμπτουν, τά ὅποια ὁμως καλόν εἶναι νά τά θυμόμαστε.

Ἔτσι, ἡ κ. Πρόεδρος χρησιμοποιοῖ τήν φράση τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρωος «κάκωση τοῦ γένους» γιά νά περιγράψει τήν κατάσταση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετά τήν ἄλωση τῆς Πόλης. Στόν χαιρετισμό ὑπομιμνῆσκαται πρῶτον μέν ἡ διακοπή τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τῆς Παιδείας καί ὁ ἐπελθών ἀναλφαβητισμός, δεύτερον δέ ἡ δίψα γιά Παιδεία τῶν ὑποδούλων, μέ τήν σημείωση τοῦ Μανουήλ Γεδεών πῶς «οὐδέποτε ἐν ὁμαλῇ καταστάσει πραγμάτων ἡμποδισεν τήν ἐν νάρθηξι καί κελίοις διδασκαλίαν».

Εἶναι μάλιστα χαρακτηριστική ἡ συνέχεια τοῦ λόγου τῆς κ. Προέδρου: «Ἐκεῖ, στούς νάρθηκες καί τά κελιά, μέ πενιχρά μέσα στήν ἀρχή, μέ βοηθήματα τήν Ὀκτώηχο, τό Ψαλτήρι καί τή Σύνοψη, καταρτίζονται οἱ μέλλοντες κληρικοί κι ὅσα παιδιά διψοῦν γιά γράμματα». Γίνεται ἐπίσης ἀναφορά στά χειρόγραφα μαθηματάρια τῆς ἐποχῆς τά ὅποια «ἀποτελοῦν μάρτυρες μιᾶς παιδείας, πού παρεχόταν μέν ὑπό ἰδιάζουσες συνθῆκες, ἀλλά παρέμενε ζωντανή». Καί καταλήγει ὁ χαιρετισμός, μέ τήν γενική διαπίστωση γιά τό ζητούμενο μέσα ἀπό τήν ἑλληνική παιδεία καί τό κίνητρο τῶν ὑποδούλων προγόνων μας πού πλήρωσαν μέ αἷμα τήν δίψα τους γ' αὐτή, διότι πίστευαν πῶς «μέσα ἀπό τήν ἑλληνική παιδεία θά ἀφυπνιστεῖ ἡ ἐθνοπολιτιστική καί μετέπειτα ἐθνική συνείδηση καί θά θεμελιωθεῖ ἡ ἰδέα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ».

Πέραν τῆς σημασίας τῆς Ἐκθέσεως αὐτῆς καί τῶν ἱστορικῶν τεκμηρίων πού παρουσιάζει, ἡ ἀναφορά ἀπό τά ἐπίσημα χεῖλη τῆς κ. Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ἐπαναφέρει τίς μεγάλες ἀλήθειες γιά τήν προετοιμασία τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821. Καί οἱ μεγάλες αὐτές ἀλήθειες δέν εἶναι ἄλλες, ἀπό τήν δίψα γιά Παιδεία καί ἐγγραμματισμό, δίψα πού ἀψηφᾷ τόν κατακτητή, δίψα πού κινητοποιεῖ πτωχοῦς καί πλουσίους, ἐγγραμμάτους καί ἀγραμμάτους, δίψα πού παραβλέπει τήν ἔλλειψη ὑποδομῶν καί ὑλικῶν μέσων (κτῆρια καί βιβλία), δίψα πού κινητοποιεῖ κλῆρο καί λαό στήν ἐξέγερση λύσεων ἀνάγκης γιά τήν ἐπίτευξή τους.

Τέλος, εἶναι πολύ εὐχάριστο καί παρήγορο γιά τούς πολῖτες, ὅταν οἱ θεσμικοί ἄρχοντες τῆς χώρας βλέπουν μέ καθαρό μάτι τήν πραγματικότητα καί δέν κρύβονται πίσω ἀπό ἰδεολογικές ἀγκυλώσεις ἢ παρωπίδες ὅπως συχνά συμβαίνει.

Μνήμη π. Ἡλία Μαστρογιαννόπουλου

Δύο χρόνια ἀπὸ τὴν κοίμηση τοῦ π. Ἡλία Μαστρογιαννόπουλου οἱ ἐκδόσεις «Τῆνος» γιὰ νὰ τιμήσουν τὴν μνήμη του, διοργάνωσαν διαδίκτυακὴ «στρογγύλη τράπεζα» τὴν Κυριακὴ 20 Μαρτίου 2022, μὲ θέμα τὴν προσέγγιση τῆς προσωπικότητας τοῦ ἐκλιπόντος καὶ τὴν παρουσίαση κάποιων πτυχῶν τοῦ πολυσχιδοῦς καὶ ἐκτεταμένου ἔργου του. Τὸν συντονισμό εἶχε ὁ π. Ἀθανάσιος Λαγουρός. Ἡ ὄλη παρουσίαση ἀρθρώθηκε σὲ δύο μεγάλες ἐνότητες. Τὸ πρῶτο μέρους ἀφοροῦσε κυρίως βιογραφικὰ στοιχεῖα, ἐνῶ τὸ δεύτερο προσέγγιση τοῦ θεολογικοῦ στίγματος τοῦ π. Ἡλία. Συγκεκριμένα, στὸ Α΄ μέρος ὁμίλησαν 1. ὁ π. Γεώργιος Μποροβίλος, Δρ. Θ. μὲ θέμα: «Ὁ θεολογικὸς προσανατολισμὸς τοῦ π. Ἡλία καὶ βιογραφικὸ διάγραμμα» 2. ὁ κ. Στυλιανὸς Λαγουρός, Θεολόγος - Ἐκδότης (ὑπεύθυνος τῶν ἐκδ. «Τῆνος») μὲ θέμα: «Ἡ διευθυντικὴ διακονία τοῦ π. Ἡλία στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ Τήνου καὶ ἄλλα στοιχεῖα» καὶ 3. ὁ Μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου Δημήτριος (Ντιγκμασάνης) μὲ θέμα: «Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν π. Ἡλία».

Στὸ Β΄ μέρος εἰσήγησε μὲ θέμα «Οἱ ἀντιλήψεις τοῦ π. Ἡλία γιὰ τὸν Μοναχισμό μέσα ἀπὸ τὰ βιβλία του» παρουσίασε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νικόδημος Μπαρούσης, Ἡγούμενος Ἱ. Μονῆς Χρυσοποδαριτίσσης Πατρῶν. Ὁ Καθηγητὴς τῆς Λειτουργικῆς στή Θεολ. Σχολὴ τοῦ Παν. Ἀθηνῶν κ. Γεώργιος Ν. Φίλιας ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ὁ π. Ἡλίας ὡς ὀραματιστὴς μιᾶς ὑγιοῦς λειτουργικῆς ἀναγεννήσεως» καὶ τὴν ὄλη παρουσίαση ἔκλεισε ὁ Καθηγητὴς τῆς Κ. Διαθήκης στὴν ἴδια σχολὴ κ. Σωτήριος Δεσπότης μὲ θέμα «Ἡ ἑρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ π. Ἡλία στὴν πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀπ. Παύλου».

Ὅπως ἐπισημάνθηκε ἀπὸ τοὺς ὁμιλητὲς, τὸν συντονιστὴ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσους παρακολούθησαν τὴν ὄλη ἐκδήλωση, τὸ ἔργο τοῦ π. Ἡλία εἶναι εὐρύτατο καὶ πὼς λόγω τοῦ διατιθέμενου χρόνου ἔγινε μιὰ πολὺ συνοπτικὴ του παρουσίαση. Ἐτσι, θὰ χρειαστεῖ νὰ γίνουν καὶ ἄλλες παρόμοιες ἐκδηλώσεις γιὰ νὰ παρουσιαστεῖ στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ τὸ ἔργο καὶ ἡ προσωπικότητα τοῦ π. Ἡλία. Ἰδιαίτερα ἡ Χ.Ε.Ε.Λ. καὶ τὸ περιοδικὸ μας, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ μνησθεῖ τοῦ ἀνύστακτου ἐνδιαφέροντός του γιὰ τὸ ἔργο τῆς Ἐνώσεώς μας καὶ τὸ περιοδικό, γεγονός πού φαινόταν ἀπὸ τὰ σχόλια καὶ τίς παρατηρήσεις του γιὰ ἐκδηλώσεις καὶ δημοσιεύματα, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν παρακίνηση γιὰ τὴ δημοσίευση ἄρθρων καὶ σχολίων γιὰ ἐπικαίρα θέματα.

Στὴν ἴστοσελίδα τῆς Χ.Ε.Ε. καὶ Χ.Ε.Ε.Λ., www.xee.gr ὑπάρχει ὁ σύνδεσμος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διατίθεται τὸ ἀκουστικὸ ἀρχεῖο τῆς ἐκδηλώσεως.

Εἰς Βασίλειον τὸν Μέγα

Θεοδώρου Προδρόμου

(Δάσκαλος καὶ ποιητὴς τοῦ ΙΒ΄ αἰ.)

*Αὐχεῖ μὲν Ἑλλὰς μυρίουσ τοὺς ἐκγόνους,
Αὐχεῖ δὲ Πόντος τὸν Βασίλειον μόνον.
Καὶ καταποντοῖ τῷ καλῷ τὴν Ἑλλάδα·
Εἷς γὰρ καθ' Ἡράκλειτον ἐστὶ μυριοί.*

ΠΤΩΧΟΠΡΟΔΡΟΜΟΣ,
Κριτικὴ ἐκδοση Hans Eideneier
Ἡράκλειο: ΠΕΚ, 2012

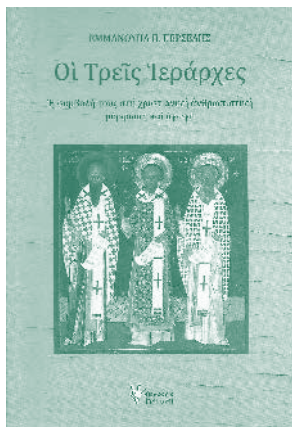
Βιβλίο-παρουσιάσεις

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Π. ΠΕΡΣΕΛΗΣ

Οί Τρεις Ίεράρχες

Ἡ συμβολή τους στή χριστιανική ἀνθρωπιστική μόρφωση καί ἀγωγή

Ἐκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ, Ἀθήνα 2022, σελ. 108

Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου, ὁ κ. Ἐμμανουήλ Περσελῆς, Ὁμότιμος Καθηγητής Θεωρίας καί Πράξης τῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας καί Θρησκευολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καί Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (ΕΚΠΑ), ἀπευθύνεται, μέ τό βιβλίο του αὐτό, σέ ἐκπαιδευτικούς καί στό χριστιανικό πλήρωμα γενικά.

Ὡς ἔμπειρος Παιδαγωγός καί ἄριστος ἐρευνητής ὁ κ. Καθηγητής, μέ τίς τρεῖς μελέτες-ὀμιλίες τοῦ παρόντος βιβλίου, ἀναδεικνύει τό μεγαλεῖο τῆς προσωπικότητας καί τοῦ ἔργου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Μέ τήν

συμπερίληψη καί ἀποσπασμάτων ἀπό τά ἔργα τους, ἐπιδιώκεται ἡ συνειδητοποίηση, ἐκ μέρους τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ὅτι ὁ λόγος τῶν Πατέρων εἶναι πάντα ἐπίκαιρος, γι' αὐτό καί ὅλες οἱ ἐπιστῆμες ἐμπλουτίζουν τόν κόσμο τους μέ ὅ,τι βρίσκουν στά ἔργα τους. Ἀλλά εἶναι σημαντικό νά γνωρίσει ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος καί τή γενναιοψυχία, τήν εὐγένεια καί τήν αἰσθαντικότητα τους. Τελικά νά μάθουμε ὅλοι, πῶς μεθόδευαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες τήν πρόσληψη καί μεταστοιχείωση τοῦ κόσμου, τῆς γλώσσας δηλαδή καί τῆς σκέψης του.

Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τήν Ἀγωγή τῶν παιδιῶν, τόν Ἀνθρωπισμό καί τά Ἑλληνικά γράμματα, ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου θά δοκιμάσει πληθώρα συναισθημάτων, καθώς, μέσα ἀπό τίς σελίδες τοῦ βιβλίου ἀναδεικνύεται τό εὖρος τοῦ ἔργου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καί ἡ προσφορά τους. Συγκεκριμένα:

Στήν **πρώτη** μελέτη-ὀμιλία, μέ τίτλο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος βασίζεται στήν πραγματεία τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, μέ τίτλο: «Περί κενοδοξίας καί ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τά τέκνα». Ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφέας, ἡ πραγματεία αὐτή, ἀποτελεῖ τήν **πρώτη συστηματική ἐκθεση χριστιανικῆς παιδαγωγικῆς**. Στή μελέτη αὐτή, μετά τήν Εἰσαγωγή, ὑπάρχουν

οί παράγραφοι μέ τούς τίτλους: – *Μοναχισμός καί Χριστιανική ζωή, -Άσκητικό ιδεώδες καί οίκογενειακή άγωγή, – «Πλαστικότητα» τής παιδικής ψυχής καί χριστιανική άνατροφή, – Έπιπτώσεις τής άρχαιοελληνικής αντίληψης γιά τή λογική σκέψη καί συμπεριφορά τών παιδιών στήν πατερική παιδαγωγική, – Περιεχόμενο τής άληθινής χριστιανικής άνατροφής καί – Έπίλογος-Συμπεράσματα.*

Στή **δεύτερη** μελέτη-όμιλία ό τίτλος τοῦ θέματος εἶναι: ΘΡΗΣ-ΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. Έδῶ, ξεκινώντας ό συγγραφέας μέ τά Άπομνημονεύματα τοῦ Δημητρίου Βικέλα, μᾶς θυμίζει τήν κεντρική θέση πού ἔχει ἡ Έκκλησία στή ζωή τών ἑλλήνων τοῦ ἔξωτερικοῦ, ἀπευθυνόμενος ό κ. Καθηγητής σέ ὀρθοδόξους χριστιανούς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων καί Μ. Βρετανίας, ὅπου εἶχε προσκληθεῖ ὡς ὀμιλητής ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Γρηγόριο, γιά τή γιορτή τών τριῶν Ἱεραρχῶν. Παραθέτοντας κείμενα τών τριῶν ἑορταζόμενων Πατέρων, τονίζει τήν ἀξία τῆς θύραθεν παιδείας. Τονίζεται ὅτι, ἡ προσεκτική ἐπιλογή καί μελέτη ἀρχαιοελληνικῶν κειμένων, μπορεῖ νά συμβάλει στήν καλλιέργεια τών ἀρετῶν καί στήν πνευματική καί ἠθική πρόοδο τοῦ χριστιανοῦ. Ἀπό τίς ἀρετές, μέ βασική τήν ἀγάπη, ἡ αὐταπάρνηση, ἡ ταπείνωση, ἡ ἀνιδιοτέλεια κ.ἄ. συνθέτουν τίς ἀνθρωπιστικές ἀξίες πού ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ἔννοιας τοῦ σύγχρονου τύπου τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου. Γιά τούς τρεῖς Ἱεράρχες, ὁ πρωταρχικός καί τελικός σκοπός τῆς μόρφωσης εἶναι ἡ συνένωση μέ τό Θεό-θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

Στήν **τρίτη** μελέτη-όμιλία ό τίτλος τοῦ θέματος εἶναι: Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Στή μελέτη αὐτή, μέ ἀντικειμενικότητα παρουσιάζεται ἡ θέση τών πρώτων χριστιανῶν, ἀναφορικά μέ τή μόρφωσή τους. Διότι, κάποια κείμενα τῆς πρώιμης χριστιανικῆς γραμματείας ἀπκοῦν ἀπαξιοτικές ἀντιλήψεις γιά τή θύραθεν μόρφωση καί παιδεία. Μέσα σ' αὐτό τό κλίμα, ἀναδείχθηκαν τά μεγάλα ἀναστήματα τών τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἡ κοινωνική τους προέλευση καί οἱ ἀνώτερες σπουδές τους, συνέβαλαν ὥστε νά ἀναδειχθεῖ τό ἔργο τους καί νά προβληθεῖ ἀπό σπουδαίους Ἁγίους Πατέρες, ὅπως εἶναι: Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως Φώτιος καί κυρίως ὁ Ἰωάννης μητροπολίτης Εὐχαϊτων, ὁ ὁποῖος κινούμενος στό πνεῦμα τοῦ 11^{ου} αἰώνα, δηλαδή τῆς «ώριμότητας τοῦ κλασσικοῦ Ἀνθρωπισμοῦ» στό Βυζάντιο, ὀδηγήθηκε στήν καθιέρωση τοῦ κοινῶν ἑορτασμοῦ τών Τριῶν Ἱεραρχῶν, στίς τριάντα Ἰανουαρίου.

Στό τέλος τοῦ βιβλίου ὑπάρχει ἐκτεταμένη βιβλιογραφία, ἑλληνική καί ξένη.

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου ἀποκομίζει ὀφέλη πνευματικά καί ὀ εκπαιδευτικός ἐπιπλέον καί τήν δυνατότητα διείσδυσης στή διδασκαλία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Οἱ τρεῖς Πατέρες «ἔργοις καί λόγοις

καί τρόποις» ὑπερασπίστηκαν τήν πίστη ἀπό τούς ποικιλώνυμους αἰρετικούς τῆς ἐποχῆς τους καί ἄφησαν στήν Ἐκκλησία τά πρότυπα ὀλοκληρωμένων χριστιανῶν καί Ἱεραρχῶν.

Εὐαγγελία Τσαγκαρλῆ-Διαμάντη
Θεολόγος, δρ. Θεολογίας - Μτ Φιλολογίας

Μητροπολίτου Μάνης Χρυσοστόμου Γ΄
ΣΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΤΑ ΒΑΘΗ - Ὁρθόδοξη διδασκαλία γιά τίς ἀρετές
καί τά πάθη

Ἐκδ. Ἀρχονταρῖκι, Ἀθήνα 2022, σ. 246

Ἡ ἐποχή μας χρεώνεται, περάν πολλῶν ἄλλων, μέ μία ἀνεπαίσθητη ἀλλά συστηματική ἀποδόμηση τῶν αὐτονόητων. «*Ἀνεπαισθήτως, χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην χωρίς αἰδῶ*», ὅπως προφητικά ἀναφέρει ὁ ποιητής, κλειστήκαμε ἔξω τοῦ νυμφῶνος τοῦ κάποτε αὐτονόητου στοχασμοῦ πάνω σέ ἕνα κείμενο ἢ μία θέση, τῆς ἐμβάθυνσης, τῆς ἀκρίβειας τῆς γλώσσας. Ἰδιαίτερα κλειστήκαμε ἔξω ἀπό τήν ἴδια τήν ψυχή μας, τήν χαρτογράφηση τῆς ὁποίας, μέ πολύ μόχθο, πολύ ὀξυδέρκεια καί πολλή προσευχή διαμόρφωσαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας καί ἰδιαίτερα οἱ Νηπιτικοί Πατέρες. Δυστυχῶς, ἦταν μοιραῖο. Ὅταν πλέον ἀδυνατοῦμε νά ἀφομοιώσουμε ἔστω καί ἕνα μέρος τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν πληροφοριῶν πού λαμβάνουμε καθημερινά, ὅταν ἡ ραθυμία ἔχει ὑποκαταστήσει πλήρως τόν διανοητικό μόχθο καί τήν ὑπομονή σέ ὅλα τά πεδία τῆς ἐκπαίδευσης, πῶς μπορούσε νά διασωθεῖ τό μέγα, τό δυσχερέστατο, ἀλλά καί λυτρωτικότατο ταξίδι στά ἔγκατα τῆς ὑπαρξῆς μας;

Μέσα σέ αὐτό τό πλαίσιο, πνευματικά ἔργα πού συνδυάζουν «*χωνεμένη*» γνώση, ἀκρίβεια λόγου, θεολογική κατάρτιση καί ποιμαντικό ἐνδιαφέρον, συνδυασμένο μέ τήν ἀπλότητα τοῦ λόγου, μόνον ὡς πολλαπλή ἀφύπνιση πρέπει νά θεωρηθοῦν. Καί ἀκριβῶς, τό βιβλίο τοῦ Μητροπολίτη Μάνης Χρυσοστόμου Γ΄, ΣΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΤΑ ΒΑΘΗ. ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΡΕΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΘΗ, ἔρχεται νά παρηγορήσει, πρῶτα ὡς κείμενο καί κατόπιν ὡς προοπτική.

Ἐπιμένω στό θέμα τῆς μορφῆς καί τῆς γλωσσικῆς ἔκφρασης, διότι ὁ Σεβασμιώτατος συγγραφεύς ὑπῆρξε ἀνεκαθεν δεινός χειριστής τοῦ λόγου, ἀκριβῆς στίς ἐκφράσεις του, διαυγῆς στά νοήματα, ἀκόμη καί ὅταν ὁ λόγος του διακόπτεται ἀπό παρενθετικές προτάσεις καί ἐπεξηγήσεις. Εἶναι βέβαιον πῶς τό ἐν λόγῳ πόνημα εἶναι σέ θέση νά καταστεῖ οἰκεῖο καί στόν πλέον ἀπλό ἀναγνώστη, στόν ὅποιον ἀρκεῖ ἡ ἀφοσίωση στό κείμενο καί ἡ ἀγαθή προαίρεση.

Ὅσον ἀφορᾷ τό περιεχόμενο, εὐκολα κανεῖς θά διαπιστώσει μία θαυμαστή ἰσορροπία μεταξύ βαθυστόχαστων ἐννοιῶν καί τῆς ἀπλότητας τῆς διατύπωσης. Μιάς ἀπλότητας πού οὔτε μία στιγμή δέν

ἐκπύπει στην ἀπλοϊκότητα. Ἀντίθετα, ἐκεῖνος πού ἔχει στοιχειώδη γνώση τῶν νηπιτικῶν ὄρων καί τῆς νηπιτικῆς θεολογίας γενικότερα, θά αἰσθανθεῖ ἀπολύτως ἱκανοποιημένος ἀπό τήν σφαιρική παρουσίαση, τήν γλαφυρότητα τῆς περιγραφῆς στά δαιδαλώδη μονοπάτια τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καί τήν ἀβίαστη ἐξαγωγή συμπερασμάτων.

Βιβλικά κείμενα, Πατερικά χωρία καί ὕμνογραφικές ἀναφορές συμπλέκονται, προβάλλοντας μέ λιτό τρόπο λεπτότατες πτυχές τῆς ἀνθρώπινης ψυχολογίας. Ὁ συγγραφέας ἀκολουθεῖ μέ συνέπεια τόν πρωτοπόρο ἀνάλογον διατυπώσεων, πού δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τόν Ἅγιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, τοῦ ὁποῦ ἡ πνευματική σοφία ἀνέδειξε τήν διαπλοκή τῶν παθῶν καί τήν ὁδὸ ἀπόκτησης τῶν ἀρετῶν. Αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου Πατρός, ἀλλά καί ὄλων τῶν πνευματικῶν συναγωνιστῶν του ἡ ποιμαντική διαχρονικότητα, στό βιβλίό αὐτό, ἐπαληθεύεται πλήρως.

Κλειδί ἐρμηνείας καί κατανόησης τοῦ βιβλίου ἀποτελεῖ τό γεγονός πώς ἔχει γραφεῖ ὡς κηρυγματικός λόγος, γεγονός πού ἀναδεικνύεται στή μορφή τῶν μικρῶν κεφαλαίων καί στό στέρεο μοτίβο πού περιγράφεται στό τρίπτυχο «*βασική θέση-βιβλική καί Πατερική τεκμηρίωση-ἐμπρακτὴ ἐφαρμογή*».

Πρωτοτυπία τοῦ πονήματος ἀποτελεῖ ἡ ἀλφαβητική ταξινόμηση ἀρετῶν καί παθῶν. Ὁ τρόπος αὐτός τό μεταβάλλει σέ εὐχρηστο ἐγχειρίδιο, τό ὁποῖο μπορεῖ νά ἀποβεῖ πολῦτιμο, τόσο γιά ἓναν ἱεροκήρυκα, ὅσο καί γιά κάθε ἀγωνιζόμενο πιστό.

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ εὐχρηστοῦ καί λειτουργικοῦ αὐτοῦ βιβλίου κρατᾷ στά χέρια του τό ἀπαύγασμα μίας μακρᾶς ἐπιστημονικῆς, θεολογικῆς, ἱερατικῆς καί, πλέον, ἀρχιερατικῆς διαδρομῆς. Ὁ συγγραφέας τυγχάνει διδάκτορας τοῦ Κανονικοῦ Διακαίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου. Στή συνέχεια, ἡ ἐπιστημοσύνη του συναντήθηκε μέ τήν ποιμαντική διακονία, μέσῳ τῆς διακονίας του στὸν Καθεδρικό Ναό Ἀθηνῶν. Ἐπιστέγασμα ὄλων αὐτῶν ὑπῆρξε ἡ θητεία του ὡς ποιμένος στό δυσκολότερο κοινό, τοὺς μαθητές, μέσῳ τῆς διακονίας του στά Ἀρσάκεια Σχολεῖα (Παλαιὸ Ψυχικὸ).

Εὐκόλα περιγράφονται αὐτές οἱ διαδρομές. Αὐτό πού δέν περιγράφεται, ἀλλὰ ἐναπόκειται στὸν ἀναγνώστη νά τό δαισθανθεῖ μέσα ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ βιβλίου, εἶναι ἡ βαθιὰ ἀγάπη τοῦ συγγραφέως γιά τήν Ὀρθόδοξη θεολογία, ἡ πνευματικὴ του μέριμνα γιά τὸν σύγχρονο κόσμο καί ἡ βαθιὰ ποιμαντικὴ του ἀγωνία γιά τήν τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Μάνης, τήν ὁποίαν τοῦ ἐμπιστεύθηκε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Εὐχόμεθα ὄντως, ἡ ἀρχιερατικὴ του θητεία νά ἀποτελέσει πεδῖον ἐμπλουτισμοῦ τῆς ἐμπειρίας του, τήν ὁποία θά θελήσει νά μοιρασεῖ μαζί μας στό μέλλον μέ ἀνάλογη συγγραφὴ.

Ἡλίας Λιαμῆς, Θεολόγος, Δρ. Θεολ, Μουσικός

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐχθρός τῆς Ἐπανάστασης τοῦ '21 ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ ἢ σωστήρας τοῦ Γένους;

Σ.Φ. Ἐκδόσεις Κατσιμίγας, Ἀθήνα 2021, σσ. 197

Ἔνα ἀπό τὰ πιό πολυσυζητημένα πρόσωπα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, στό ὁποῖο μάλιστα ἀποδόθηκαν τόσες ἀνιστόρητες, ἀνορθολογικές καί ἀναπόδεικτες κατηγορίες, ἀπό φθόνο καί ἀντιεκκλησιαστική ἰδεολογία, προκειμένου νά μειωθεῖ τό κύρος του, ἡ αὐτοθυσία του καί ὁ ἀγώνας του γιά τήν ἐλευθερία τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, ἀλλά καί ὅλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν ἀπό τήν ὀθωμανική δουλεία, συνάμα δέ νά ἀποκρυβεῖ ὁ ἀγώνας τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας γιά τήν ἐλευθερία τοῦ δούλου γένους, εἶναι ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄, ὁ ὁποῖος ἀπαγχονίστηκε τελικά ἀπό τοὺς Τούρκους στήν Πύλη τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, στίς 10 Ἀπριλίου 1821.

Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, στή Β΄ Ἐθνοσυνέλευση τῶν Πληρεξουσίων εἶχε πει, ὅτι: «*Ἡ ἀνεξαρτησία μας δέν ὑπεγράφη τό πρῶτον ἐν τῷ Συντάγματι τό 1843 ἀλλά τό '21... διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄*».

Πρόσφατα ἐκυκλοφόρησε ὁ ἀγαπητός φίλος καί ἐξαίρετος μελετητής, τ. Ἀναπλ. Καθηγητής Πανεπ/μίου, **Νικόλαος Β. Χρονόπουλος**, σχετική μελέτη, μέ τόν ὡς ἄνω τίτλο, στήν ὁποία πραγματεύεται μέ ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα (ἴδιον τῶν μελετῶν του), ὅσον ἀφορᾷ κυρίως τὰ δύο ζητήματα πού συνοδεύονται μέ τό πρόσωπο τοῦ Γρηγορίου Ε΄: Στόν «ἀφορισμό» τῆς Ἐπανάστασης καί στόν ἀπαγχονισμό του. Ὁ συγγραφέας Ν. Χρ. χρησιμοποιοῦντας τήν πλούσια βιβλιογραφία (πηγές κ.ἄ.), γύρω ἀπό τό πρόσωπό του, μᾶς δίνει μιά πλήρη εἰκόνα αὐτοῦ, τίς ὀρθές καί πεφωτισμένες ἐνέργειες στίς ὁποῖες εἶχε προβεῖ, προκειμένου νά σωθεῖ ὁ Ἑλληνισμός τῆς Κωνσταντινούπολης (μέ τόν λεγόμενο «ἀφορισμό»). Ὁ ἀπαγχονισμός του καί μόνο ἀπό τοὺς Τούρκους δίνει τήν ἀποστομωτική ἀπάντηση στή σκληρή καί ἀνελέητη κριτική κατά τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

Ἡ μελέτη διαστρωματώνεται ὡς ἑξῆς:

1. Γίνεται ἀναφορά στά προνόμια τῆς Ἐκκλησίας στήν Τουρκοκρατία: «... (γιά τὰ δῆθεν προνόμια πού) παρεχώρησε καί ἐπέβαλεν ὁ κατακτητής λόγον ἕνα καί ἀποκλειστικόν εἶχε· πῶς θά ἐξυπηρετήσῃ τήν κυριαρχίαν τήν ἐπί τοῦ ξένου ἐδάφους καί λαοῦ...».

2. Ποιά γεγονότα συνετέλεσαν καί ἐπέβαλαν «διπλωματικά» τόν «ἀφορισμό» τῆς Ἐπανάστασης καί τελικά στόν ἀπαγχονισμό τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ σ. τονίζει ὅτι ἦταν μιά φωτισμένη ἐνέργεια τοῦ Πατριάρχου, γιὰ ἐκεῖνο τό βράδυ θά σφάζονταν ὁ Ἑλληνισμός τῆς Κωνσταντινούπολης. Ὁ ἀφορισμός ἦταν προϊόν βίας καί ἀδήριτης ἀνάγκης, πρὸς ὄφελος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπερίφραστα τό δηλώνει ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης στόν Θεόδ. Κολοκοτρώνη, στήν ἐπιστολή πού ἔστειλε στίς 29 Γενάρη: «Ὁ μὲν Πατριάρχης βιαζόμενος παρά τῆς Πύλης (Τουρκικῆς Κυβέρνησης) σᾶς στέλλει ἀφοριστικά...· σεις νά θεωρεῖτε ταῦτα ὡς ἄκυρα, καθ' ὅτι γίνονται

μέ βίαν καί δυναστείαν, ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ Πατριάρχου». Τόν ἀφορισμό ἔλυσε κρυφά σέ δλονύκτια ἀγρυπνία μέ τρεῖς ἄλλους ἐπισκόπους, στόν ὑπόγειο ἱερό ναό τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Πατριαρχείου.

Ἀποστομωτική ἀπάντηση στούς διαστρεβλωτές τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας εἶχε δώσει, μέσω τῆς ἐφημερίδας «REAL NEWS» (20-3-2011) ὁ διαπρεπής ἱστορικός-ἀκαδημαϊκός, ἀείμνηστος Κωνστ. Δεσποτόπουλος (ἄνθρωπος μέ γνήσιες δημοκρατικές καί προοδευτικές ἀντιλήψεις): «*Ἀνήκει τιμή καί δόξα στόν Πατριάρχη Γρηγόριο τόν Ε΄ γιά τή σωστική τοῦ ὑπόδουλου Γένους ἀπόφασή του νά προβεῖ σέ ἀποκήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἄλλοίμονο γιά τό γένος τῶν Ἑλλήνων, ἂν δέν τό ἔκανε*». Καί συμπληρώνει: «*ἀποτελεῖ σφάλμα οἰκτρό τῶν ἱστορικῶν ἡ γνώμη γιά τίς σωτήριες αὐτές “ἀποκηρύξεις”*».

3. Γιατί κρέμασαν τόν Πατριάρχη;

Ἐγγραφα παραθέτει ὁ συγγραφέας, πού περιέχουν τήν ἀπάντησιν.

4. Ἦταν γνωστό στούς Τούρκους, ὅτι δροῦσε πίσω ἀπό τά παρασκηνία τῆς Ἐπανάστασης καί ὅτι ἦταν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Τά τουρκόπουλα, μέ τό βιβλίον τῆς Γ΄ Λυκείου τῆς Τουρκίας, μαθαίνουν πώς «*ὁ Πατριάρχης καί ὁ ἀνώτερος Κληρός τῶν Ρωμιῶν, ἦσαν ἐπικεφαλῆς τοῦ ἔθνους τῶν Γραικῶν σ΄ αὐτή τήν ἐπανάστασιν, μαζί μέ τούς καλογέρους*».

5. Μᾶς παραθέτει, ὁ συγγραφέας, μιά σειρά ἀπό ἐπιστολές τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄, πού ἀποδεικνύουν πώς ὁ Πατριάρχης βοήθησε τά μέγιστα ὄχι μόνο στήν Ἐπανάστασιν τοῦ '21, ἀλλά καί στήν παιδεία τοῦ Γένους κ.λπ.

6. Ἡ θυσία τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ εἶχε μεγάλο ἀντίκτυπο καί σ΄ ὅλη τή Δύση ἀλλά καί βοήθησε πολύ στήν ἐπιτυχημένη πορεία τῆς Ἐπανάστασεως. Ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἔγραψε ὕμνο γιά τόν Πατριάρχη Γρηγόριο τόν Ε΄. Τόν θάνατό του καταδίκασε καί ὅλη ἡ Εὐρώπη. Ἀκόμα καί αὐτός ὁ Μέτερνιχ μέ διπλωματικό τρόπο εἶπε: «*Ἡ Πύλη ἐκλαμβάνει ὡς δύναμιν ὅ,τι ἀποτελεῖ ἀπλῶς καί μόνον προμελετημένη πρᾶξιν τρόμου*» (Διον. Κόκκινου, Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάστασις, τόμ. Α΄, σελ. 271).

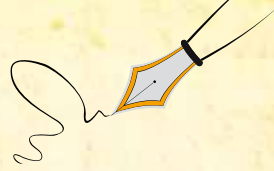
Ἀποστομωτική εἶναι καί ἡ προκήρυξη (ὁ τεφτάς) πού καρφίτσωσαν στό στῆθος τοῦ μάρτυρα Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ οἱ Τούρκοι καί ἡ ὁποία μεταξύ τῶν ἄλλων ἔλεγε: «*ἔδρα (= δροῦσε) κρυφίως ὀπισθεν τῶν παρασκηνίων ὡς ἀρχηγός τῆς Ἐπανάστασεως*». Αὐτή ἡ μαρτυρία τῶν Τούρκων, μαζί καί μέ δεκάδες ἐπιστολές τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄ πρὸς Φιλικούς κ.λπ., τίς ὁποῖες παραθέτει ὁ συγγραφέας καί πού ἐτοίμαζαν τήν Ἐπανάστασιν τοῦ '21, φανερώουν πόσο γενναία καί ἀποτελεσματικά ἐργάστηκε ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ γιά τόν ἀγῶνα τοῦ '21.

Εὐχαριστοῦμε τόν ἀγαπητό συγγραφέα, γιατί ἀποκατάστησε πλήρως στήν ψυχὴ μας τήν ἀγνή καί πατριωτικὴ εἰκόνα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄ καί οἱ διάφορες «*κατηγορίες*» ἔπεσαν κυριολεκτικά στό... κενό!

Τόν συγχαίρουμε θερμὰ γιά τή μελέτη του αὐτή, ὅπως καί τοῦ «*Κρυφοῦ Σχολειοῦ*», καί τοῦ εὐχόμεθα ὑγεία καί πολύ θεῖο φωτισμό, γιά διαλεύκανση καί ἄλλων τέτοιων ἱστορικῶν θεμάτων.

Παῦλος Ἀθ. Παλούκας

Ἐπίτ. Σχολικός Σύμβουλος Δ.Ε.

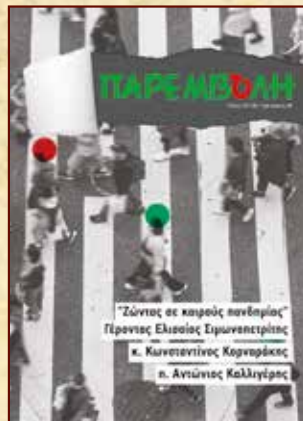

Άξίζει νά διαβάσετε

Το μηνιαίο Όρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με την ιστορία των 100 χρόνων του κοντά στον έλληικό λαό.

Περιοδικό με ιστορία μεγαλύτερη των 50 ετών, που απευθύνεται στη γυναίκα, στην πνευματική και κοινωνική της παρουσία.

Το περιοδικό για την Έπι-στήμη, τὰ Γράμματα και την Τέχνη, με τὸ ἔνδοξο πα-ρελθὸν καὶ τὸ δυναμικὸ “πα-ρών” στὶς μάχες του κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῆς ἀπιστίας.

Νεανικὸ περιοδικὸ τῆς “Χρι-στιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – με τὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς νεότη-τας καὶ τῆ σφραγίδα τῆς πίστης καὶ τῆς παιδείας.

Τὸ μηνιαῖο παιδικὸ περιοδικὸ ποὺ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἕνας πολὺτιμος πνευμα-τικὸς φίλος γιὰ τὰ Ἑλληνο-πούλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως
Έκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν

- **Σπυρ. Καλλιάφα:**
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- **Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ έκαστος _____ 6,00 €
Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- **Β. Χαραλαμποπούλου:**
Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- **Μ. Debesse:**
ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- **G. Allport:**
ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- **Ίωάν. Άντωνίου:**
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ _____ 3,00 €
- **ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

